

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och kriminologi

Barns delaktighet vid överklagande av LVU

En systematisk genomgång av hur barn har fått komma till tals i skriftliga domslut

Jenny Jangebrink och Emelie Mattsson

2019

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet
Examensarbete i socialt arbete

Handledare: Patrik Arvidsson
Examinator: Peter Öberg

Förord

Vi som författare är båda lika delaktiga och bär lika stort ansvar för hela arbetet med den här studien.

Vill tacka vår handledare Patrik för bra handledningar och tips på förbättringsförslag, Annie, Åsa, Johanna, Jonna, Lenita och Charlotte som läst vår uppsats och gett konstruktiv feedback för att säkerställa att studien är begriplig samt våra familjer som under hela processen stöttat oss i vårt arbete. Men framförallt vill vi tacka varandra för ett väl genomfört arbete, ibland har det funnits personliga motgångar men vi har hela tiden funnits där och stötta och peppat varandra längs vägen.

Vi är båda mycket stolta över vårt arbete, vi har gjort det vi ämnade att göra och vi har genom hela arbetet använt oss av våra styrkor för att på kort tid genomföra en studie på kandidatnivå.

Jenny Jangebrink och Emelie Mattson,
Stockholm, juni 2019

Abstract

Title: Children's participation in legal appeal LVU - A systematic review of how children have been allowed to express themselves in written legal documents

The aim of this study was to examine the proportion of children between ages 10-14 who clearly got to express themselves and how their views were expressed in written documents when appealing LVU to kammarrätten. A categorization of all judgments from a court were made, the eight were selected to examine qualitatively supported by Hart's ladder of participation and childhood sociology. The result showed that children in less than half of the judgements clearly got to express themselves and that the child's words were noted to varying degrees, however, in the section reasons for decision the child's views were not included. Children are often not considered sufficiently mature in relation to adults, which means that they may not be active actors and that their room for maneuver is restricted. Adults working with children must be aware of the complexity between the child's right to participation and the child's best interests.

Key words: children's rights, ladder of participation, participation

Sammanfattning

Titel: Barns delaktighet vid överklagande LVU – En systematisk genomgång av hur barn har fått komma till tals i skriftliga domslut

Syftet med studien var att undersöka hur stor andel barn mellan 10–14 år som tydligt fått komma till tals samt hur deras utsagor uttrycks i de skriftliga domsluten vid överklagande av LVU till kammarrätten. En kategorisering av alla domslut från utvald kammarrätt gjordes för att sedan välja ut åtta av domsluten att granska kvalitativt utifrån Harts delaktighetsstege och barndomssociologi. Resultatet visade att barn i mindre än hälften av domsluten tydligt fått komma till tals och att barnets åsikt uttrycks i olika stor utsträckning i de skriftliga domsluten, dock framkommer inte barnets åsikter i avsnittet skäl för beslut i domslutet. Barn anses ofta i förhållande till vuxna inte vara tillräckligt mogna vilket kan medför att de inte får vara aktiva aktörer och att deras handlingsutrymme begränsas. Vuxna som arbetar med barn måste vara medvetna om den komplexitet som råder mellan barnets rätt till delaktighet och barnets bästa.

Nyckelord: barns bästa, delaktighet, Harts delaktighetsstege

Innehåll

1.	Inledning.....	1
1.1.	Syfte.....	2
1.2.	Frågeställningar.....	2
1.3.	Disposition.....	2
1.4.	Begreppsdefinitioner.....	2
1.5.	Bakgrund.....	3
1.5.1.	Barnets bästa.....	3
1.5.2.	Delaktighet - rätten att komma till tals.....	4
1.5.3.	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).....	4
1.6.	Relevans för socialt arbete.....	5
2.	Tidigare forskning.....	6
2.1.	Sökprocessen.....	6
2.2.	Barnets ålder.....	7
2.3.	Barnets bästa vs. barnets rätt att få komma till tals.....	9
2.4.	Sammanfattning av tidigare forskning.....	10
3.	Teoretiska utgångspunkter, perspektiv och begrepp.....	12
3.1.	Harts delaktighetsstege.....	12
3.2.	Barndomssociologi, livsfas, aktör och handlingsutrymme.....	14
3.3.	Sammanfattning.....	15
4.	Forskningsmetod.....	16
4.1.	Forskningsdesign och metodval.....	16
4.2.	Urval och begränsningar.....	17
4.3.	Tillvägagångssätt.....	18
4.3.1.	Tillvägagångssätt, del 1.....	19
4.3.2.	Tillvägagångssätt, del 2.....	21
4.4.	Analysverktyg.....	21
4.5.	Studiens trovärdighet.....	23
4.6.	Etiska ställningstaganden.....	24
5.	Resultat och analys.....	25
5.1.	Resultat, del 1.....	25
5.2.	Presentation av granskad empiri.....	26
5.3.	Resultat och analys, del 2.....	27
5.3.1.	Barnets bästa vs. barnets rätt att få komma till tals.....	27
5.3.2.	Analys: barnets bästa vs. barnets rätt att få komma till tals.....	28
5.3.3.	Skäl till beslut – hur tillmäts barnets utsaga betydelse i beslutet?.....	30
5.3.4.	Analys: Skäl till beslut - hur tillmäts barnets utsaga betydelse i beslutet?.....	31
5.4.	Sammanfattning resultat och analys.....	32
6.	Diskussion.....	33
6.1.	Sammanfattning.....	33
6.2.	Likheter och skillnader med tidigare forskning.....	33
6.3.	Metoddiskussion.....	35
6.4.	Slutsats.....	37
7.	Referenser.....	39
8.	Bilaga 1.....	42

1. Inledning

Att bli omhändertagen enligt LVU, lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52), innebär en stor inskränkning i ett barns liv (Lindblom & Nordback, 2017). Omhändertagande enligt LVU sker om vårdnadshavarna i någon form utgör en fara för barnet genom bristande omsorg, våld och kränkningar eller av annan anledning som kan skada barnet eller om barnet utgör en fara för sig själv (ibid.). Socialnämnden utreder efter en orosanmälan barnets situation och om utredningen visar att det föreligger risker för barnets hälsa och utveckling ansöker de om ett omhändertagande enligt LVU till förvaltningsrätten (Socialstyrelsen, 2015). Enligt siffror från domstolsverket omhändertogs år 2018 totalt 4 835 barn enligt LVU (C. Johansson, personlig kommunikation, 19 mars 2019). Av dessa överklagades 2 262 fall till kammarrätten för omprövning antingen av vårdnadshavarna, socialnämnden eller av barnet själv om hen var över 15 år (ibid.).

Enligt 36 § LVU har barn rätt att få relevant information i frågor som rör dem själva samt att barnet ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i och under LVU processen (Lindblom & Nordback, 2017). Barnets åsikter ska tas i beaktan av rätten i förhållande till ålder och mognad (ibid.). Alla individer som är part i ett LVU ärende blir tilldelade ett offentligt biträde och för barn under 15 år blir det offentliga biträdet även barnets ställföreträdare. Rollen som offentligt biträde är att föra barnets talan under rättsprocessen medan ställföreträdarrollen är att se till barnets bästa istället för vårdnadshavarna (Zaoujan, 2014).

Barnets bästa ska vara avgörande i alla beslut som fattas enligt LVU, men vad barnets bästa faktiskt innebär är en tolkningsfråga (Zaoujan, 2014). Enligt Zaoujan (2014) är barnets bästa en sammanvägning av barnets vilja och barnets behov. Man tittar på vad barnets vilja är i den särskilda situationen och väger samman det med vilka behov barnet anses ha, man måste väga in barnets ålder och mognad samt sin egen bedömning av barnet. Man behöver alltså göra en individuell tolkning i varje situation för att avgöra vad som är barnets bästa (ibid.). Men hur ser det ut i dagens domstolsförfarande? Får alla barn komma till tals och hur försäkras vi oss om att barnets röst blir hörd samt att vad barnet önskar tas i beaktan av domstolen?

1.1. Syfte

Syftet är att studera hur barn, 10–14 år, får komma till tals i överklaganden avseende beslut om LVU till kammarrätten i ärenden som berör dem själva. Detta vill vi göra genom att undersöka i hur stor utsträckning barnet tydligt får komma till tals i domsluten samt undersöka på vilket sätt barnets delaktighet beskrivs.

1.2. Frågeställningar

- I hur stor andel av överklagandena framkommer det att barnet fått komma till tals på ett tydligt sätt, på ett otydligt sätt eller inte alls?
- På vilket sätt framkommer det i de skriftliga dokumenten att barnet fått komma till tals i samband med överklagandet av LVU ärenden som berör dem själva?

1.3. Disposition

Uppsatsen är uppbyggd på följande vis; inledningen ska leda in dig som läsare i vårt ämne direkt följd av en begreppsförklaring och bakgrund för att man ska få en tydlig förståelse av de olika begrepp som återfinns i uppsatsen. Fortsättningsvis följer ett kapitel om tidigare forskning där vi som författare presenterar vad vi hittat om vårt ämne, därefter följer två kapitel som beskriver vår metod och våra teoretiska utgångspunkter som vi slutligen använder i vår resultat- och analysdel. Avslutningsvis har vi en diskussion där vi presenterar våra slutsatser, jämför vårt resultat med tidigare forskning samt diskuterar vår metods för- och nackdelar.

1.4. Begreppsdefinitioner

Barn: Ett barn är, enligt Socialtjänstlagens (2001:453) och barnkonventionens första artikel, varje individ under 18 år (Barnombudsmannen, 2019; Lindblom & Nordback, 2017).

Barnets bästa: Utgår ifrån barnkonventionens tredje artikel; barnets bästa måste tolkas och avgöras i varje enskilt fall samt att man alltid ska ta med barnets åsikter och erfarenheter i bedömning (Barnombudsmannen, 2019). För mer information, se avsnitt 1.5.1.

Delaktighet: Utgår ifrån barnkonventionens tolfte artikel; innebär att alla barn har rätt att ha egna åsikter och få sina åsikter hörda i alla frågor och sammanhang som rör barnet i förhållandet till ålder och mognad (Barnombudsmannen, 2019). För mer information, se avsnitt 1.5.2.

Offentligt biträde: Ett juridiskt biträde som finansieras av staten (Sveriges domstolar, 2017). Det offentliga biträdes roll är att göra barnets röst hörd och se till att barnet är delaktig i rättsprocessen.

Ställföreträdare: En person som för ett barns talan när barnet är under 15 år och saknar processrätt (Malmgren, 2018). Ställföreträdarens roll är att se till barnets bästa under rättsprocessen.

1.5. Bakgrund

I följande avsnitt presenteras relevant bakgrund för att bidra till förståelsen av studien. Första delen innefattar en beskrivning av *barnets bästa* och därefter en förklaring till begreppet *delaktighet*. Avslutningsvis återfinns en ingående beskrivning av LVU lagstiftningen.

1.5.1. Barnets bästa

För att förstå begreppet *barnets bästa* måste man vara medveten om att alla barn är olika. Varje barn är en egen individ och varje barns individuella förutsättningar och förmågor ska bedömas var för sig utifrån den givna situationen (Munier, 2012; FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2013). Hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad och man ska även beakta barnets vilja för att kunna bedöma vad som är barnets bästa (Munier, 2012). Barnets bästa som begrepp är inte statiskt utan det förändras över tid, dels utifrån att varje barn är unikt dels kulturella, sociala och samhällets värderingar. Dessutom beror vad som är barnets bästa också på hur den som ska avgöra det bedömer situationen och barnet, samt hur den personen uppfattar vad som är barnets behov (ibid.). För att kunna säkerställa vad som är barnets bästa måste man tala med barnet, det går inte att förlita sig på forskning, erfarenhet eller vad närstående säger. Barnet måste själv göras delaktig, till en aktör som är med och skapar vad som är just hens bästa (ibid.).

Innebörden av begreppet barnets bästa är att säkerställa att barn faktiskt och fullt ut får sina rättigheter tillgodosedda efter vad barnkonventionen säger (FN:s kommitté för barnets rättigheter, 2013). Sverige ratificerade barnkonventionen år 1990 som ett av de första länder i världen, detta innebär att Sverige förbinder sig att se till att den efterlevs och att den gäller för alla barn som finns i landet, dessutom kommer barnkonventionen bli svensk lag 1 januari 2020 (Barnombudsmannen, 2019). FN:s barnrättskommitté (2013) har tittat på hur och om barnkonventionen tillämpas på det sätt som är tänkt och i sina allmänna kommentarer pekar de på en viktig sak, att vuxnas bedömning och intresse

inte får lov att överskugga skyldigheten att respektera barns alla rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Kommittén menar att man inte får rangordna rättigheterna i barnkonventionen utan alla är lika viktiga och de är alla till för barnets bästa. Barnrättskommittén sammanfattar begreppet barnets bästa till ”*en rättighet, en princip och ett tillvägagångssätt*” (ibid.).

1.5.2. Delaktighet - rätten att komma till tals

Delaktighet är ett begrepp som kan ha flera olika betydelser och aspekter men att kunna bestämma och ha inflytande över sina egna handlingar är en grundläggande aspekt av delaktighet (Szönyi & Dunkers, 2018). Exempelvis lyfter barnkonventionen fram barnets rätt att uttrycka sin åsikt som en väsentlig del av välbefinnande och delaktighet (Barnombudsmannen, 2019). I barnkonventionens 12:e artikel står det att alla barn som är i stånd att bilda egna åsikter fritt ska få uttrycka dessa, att de ska bli hörda och att barnets åsikter ska tas tillvara vid fattandet av beslut som rör barnet själv (Barnombudsmannen, 2019). Denna rätt till delaktighet finns införd i flera olika lagar som rör barn, exempelvis hälso- och sjukvårdslagen, socialtjänstlagen och i lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (Socialstyrelsen, 2015). I korthet innebär lagtexten i de olika lagarna att personer som arbetar med barn inom de olika områdena ska ta reda på barnets åsikt i frågan och sedan utefter ålder och mognad väga in barnets åsikt vid beslut om åtgärd (ibid.).

Rätten att få komma till tals handlar inte bara om barnets rätt att uttrycka sina åsikter om vad som är bäst för hen, det handlar även om att barnets ska få känna att någon lyssnar. Barnets känslor och tankar måste tillvaratas av vuxna som befinner sig i beslutsställning kring barnet. (Socialstyrelsen, 2015). Någon fastställd nedre åldersgräns för att barn ska få komma till tals finns inte utan alla barn oavsett ålder ska ges chansen att få uttrycka sig om hen själv vill (ibid.). I alla beslut om barn ska det gå att utläsa om och hur barnet har fått uttrycka sina åsikter i frågan och hur man bedömt barnets utsaga. Dock måste man i varje enskilt fall ta hänsyn till barnets mognad, det vill säga barnets förmåga att förstå situationen som hen ska uttala sig om (ibid.).

1.5.3. Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

Om ett barns vårdnadshavare av någon anledning inte kan tillgodose sitt barns behov av stöd och omsorg eller om barnet själv har ett destruktivt beteende eller liv kan socialtjänsten ansöka om LVU (Sveriges domstolar, 2017). Bristerna som föreligger ett

beslut om LVU ska vara av sådan art att det finns påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling eller att barnet kommer till skada. Socialtjänsten ska alltid arbeta för att vård kan ges på frivillig väg men när det inte är genomförbart eller när tillförlitligt samtycke från någon av vårdnadshavarna saknas finns det skäl för LVU (ibid.).

Socialnämnden i barnets kommun skickar en skriftlig ansökan till förvaltningsrätten om varför barnet behöver omhändertas enligt LVU (Sveriges domstolar, 2017). I ansökan beskriver socialnämnden utförligt om de missförhållanden som råder och anger skäl till varför vård inte kan ges på frivillig väg. Förvaltningsrätten utser ett offentligt biträde åt barnet samt ett åt vårdnadshavarna vars uppgifter är att tillvarata deras intresse under målet. Det offentliga biträdet blir för barn under 15 år även barnets ställföreträdare som ska agera istället för en vårdnadshavare och tillgodose barnets behov. Detta då barn och vårdnadshavare oftast är motparter i ett LVU ärende. Förvaltningsrätten prövar sedan målet och fattar ett beslut om barnet ska omhändertas enligt LVU eller inte. Om någon av parterna är missnöjda med utgången av förvaltningsrättens dom är det möjligt att överklaga till nästa instans, kammarrätten. I ett överklagande ska det preciseras vad det är man är missnöjd med och på vilket sätt man önskar att den ändras. Överklagande måste ske inom en viss tidsram vilken alltid fastslås i domslutet från förvaltningsrätten (ibid.).

1.6. Relevans för socialt arbete

Det står i både svensk lag och i barnkonvention att barn ska ha rätt att komma till tals och säga sin mening i frågor som rör barnet (Barnombudsmannen, 2019; Lindblom & Nordback, 2017). Vi anser att detta är ytterst relevant för socialt arbete, då allt arbete med barn bör göras utifrån barnets bästa. Vi vill ta reda på om lagstiftningen följs och om barnet får uttrycka sin åsikt gällande vad som är bäst för hen.

I socialtjänstens myndighetsutövning, oavsett om det gäller barn, vuxna eller äldre, så har individen alltid möjlighet att överklaga ett av socialtjänsten fattat beslut (Malmgren, 2018). Om ett överklagande går vidare till en rättsinstans kan socialtjänstens medarbetare ta del av hur domstolar dömt i liknande fall, detta för att medarbetaren ska få inblick i vad som kommer att efterfrågas av rätten. Vanligast är att ta del av domslut som fattats i den högsta instansen men även beslut från andra instanser kan vara behjälpliga. Av denna anledning blir detta ett ytterst relevant ämne att studera inom socialt arbete, då hela processen från socialtjänstens beslut till rättsväsendets domslut hänger samman. Vi tror att vår studie kan vara relevant för både socialarbetare men även för domare, nämndemän, offentligt biträde och ställföreträdare då de enligt lagen ska låta barn komma till tals.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer vi inleda med en presentation av hur vi har gått tillväga för att finna forskning som är relevant för vårt syfte och våra forskningsfrågor. Därefter presenteras de resultat som vi anser är genomgående för den tidigare forskningen i två olika teman. Avslutningsvis finns en sammanfattning och vi belyser de kunskapsluckor som vi hoppas att vår studie kan fylla.

2.1. Sökprocessen

De databaser vi använde oss av för att finna tidigare forskning är Discovery, Google Scholar och Scopus. Vid sökningar har vi även blivit hänvisade till sökmotorerna Taylor & Francis samt SSRN. Sökprocessen började med att vi kom överens om vilka sökord vi skulle använda för att hitta relevanta artiklar och uppsatser. När vi hittade artiklar eller uppsatser som var relevanta använde vi oss av deras keywords för vidare sökning. Sökorden som vi använde var: *child & participation*, *child & participation & family law*, *children & legal judgment & participation*, *LVU*, *barns delaktighet*, *barns delaktighet vid överklagande LVU*, *the view children's participation legal judgment* samt *LVU & children's participation*. Våra inklusionskriterier var att alla artiklar skulle vara peer reviewed, detta för att kunna säkerställa att artiklarna är vetenskapliga, pålitliga och granskade. All forskning skulle vara på svenska eller engelska eftersom det är språken som vi behärskar samt att forskningen skulle vara publicerad mellan 1998–2018 för att kunna göra tydliga jämförelser.

Artiklarna som använts i detta kapitel har vi som författare systematiskt valt ut tillsammans efter våra fastställda sökord och sökkombinationer. Vi har sökt efter artiklar både enskilt och tillsammans men varje sökning har skrivits ner tydligt i ett gemensamt dokument för att enkelt kunna gå tillbaka till en specifik artikel. Efter diskussioner och genomgång av ett flertal relevanta artiklar valdes slumpmässigt tio stycken ut till detta kapitel i studien. Dessa tio artiklar upplevde vi representerade urvalet i stort, där fyra av artiklarna är baserade på svensk forskning och sex av artiklarna är baserade på internationell forskning. Att ha fler än så kändes inte aktuellt då vi, efter att ha läst några få, kunde hitta mönster som gav liknande slutsatser oavsett om det var en kvalitativ intervjustudie eller en litteraturstudie.

Vi upplevde att forskning kring barns delaktighet är ett välstuderat område inom flera olika akademier så som till exempel socialt arbete, psykologi, juridik och medicin. Exempelvis gav kombinationen av sökorden *LVU & participation* hela 1 540 000 träffar i sökmotorn Google Scholar i början av april medan samma sökkombination i sökmotorn Discovery gav 124 374 träffar. Till hjälp för att minska antalet sökträffar kombinerade vi våra sökord på olika vis. För att få med den forskning som var mest relevant för vår studie har vi valt den som riktar in sig på barns delaktighet vid rättsprocesser där det uttrycks hur barn får eller är delaktiga genom att få komma till tals. Vi har inkluderat både svensk och internationell forskning, detta för att få grepp om hur fenomenet ser ut i andra länder än i Sverige. Vid val av vilken forskning som inkluderats utgick vi först från titel och abstract eftersom dessa ger en god indikation på vad forskningen kommer att handla om. Vi läste ungefär 500 titlar och valde ut de som bäst stämde in på vårt ämne vilket resulterade i ungefär 75 stycken som vi sedan läst abstracten på. Av dessa 75 kom vi ner till cirka 20 stycken som sedan lästes i sin helhet och därefter valde vi ut de artiklar som vi ansåg gav mest information och var mest relevanta för vår studie.

Nedan kommer en presentation av tidigare forskning utefter två teman som vi kunnat utläsa: *Barnets ålder* och *Barnets bästa vs barnets rätt att få komma till tals*.

2.2. Barnets ålder

Ett genomgående tema som diskuteras och presenteras i tidigare forskning är vilken vikt som ska läggas på barnets uttalande i förhållande till barnets ålder vid beslut i rättsprocesser som berör dem. Det visar sig att det är skillnad mellan olika länder men även skillnad beroende på vilken form av rättsprocess det handlar om. Detta visas tydligt i den kvalitativa intervjustudie som Križ & Skivenes (2017) genomfört. Där har de jämfört hur professionella medarbetare i välfärdssektorn arbetar med barns delaktighet i beslutsprocesser i Norge, England och USA. Det konstateras flera skillnader dels när det kommer till hur man låter barnet få komma till tals dels bedömningen av barnets ålder (ibid.). I Norge ansåg de professionella överlag att en 7 åring var mogen nog att delta i processen medan USA var åldern på 10–12 år och i England uttryckte de att åldersgränsen kan variera beroende på barnets mognad men att genomsnittsåldern låg runt 13 år (ibid.).

I New South Wales, Australien, ansågs ett barn som var 12 år vara moget nog att föra sin egen talan och ha möjlighet att instruera sin advokat i hur hens talan ska komma fram i familjerättsprocesser (Ross, 2013). Detta kallar Ross (2013) för att advokaten företräder barnet med *direkt representation* där advokatens uppgift är att presentera barnets åsikter i rätten genom att följa barnets instruktioner. För barn under 12 år är advokatens uppgift istället att framföra barnets bästa och inte agera på barnets önskan (ibid.). Även i Skottland anser man också att ett barn som är 12 år är tillräckligt moget att framföra sina åsikter på egen hand och måste tas på allvar vid beslut som avser barnet men att barnet först vid 16 års ålder har rätt att instruera sin advokat i vad hen vill ska lyftas fram i familjerättsprocessen (Tisdall, Bray, Marshall, & Cleland, 2004; Tisdall, 2016).

I Sverige har Röbbäck (2011) undersökt hur barn är delaktiga i frågor om vårdnadstvist och omgångsfrågor i tingsrätten. Artikelförfattarens syfte var att jämföra domslut innan och efter 2006 års reform i föräldrabalken, reformen kom till för att domstolen skulle lägga större vikt vid barns delaktighet i beslut som rör dem själva. Innan reformen fanns en officiell åldersgräns på 12 år för att ta hänsyn till barnets åsikter i mål som rörde dem, något som efter reformen år 2006 tagits bort och nu hänvisas istället till att man måste göra en individuell bedömning i varje enskilt fall och då ta hänsyn till barnets ålder och mognad (ibid.). När det gäller LVU ärende har barn, oavsett ålder, part i processen men det är först vid 15 års ålder som barnet innehar processrätt, vilket innebär att barnet då får föra sin egen talan utan en ställföreträdare i beslut som avser hen enligt 36§ LVU (Mattsson, 1998; 2015). För yngre barn är det svårare att själv få komma till tals, det görs en prövning om barnet ska höras och om hen kan tillföra ny information, bedömningen görs utifrån att barnet inte får komma till skada och i förhållande till barnets ålder och mognad (ibid.).

Leviner (2016) kritiserar den lagstadgade åldersgränsen på 15 år i svensk lagstiftning gällande rätten att själv överklaga vid ett LVU ärende. Hon diskuterar att den fasta åldersgränsen ska slopas och istället bör man ha en flexibel åldersgräns för att alla barn ska ha möjlighet att få uttala sig och framföra sina åsikter i ärenden som avser dem själva. Detta då alla barn, liksom alla vuxna, är olika och yngre barn riskerar att bli begränsade i nuvarande lagtext genom att de måste föra fram sina åsikter via en ställföreträdare, fast de kanske uppnått tillräcklig mognad att själva framföra detta utan att ta skada (ibid.). Även Mattsson (2015) tar upp i sin studie hur åldersgränsen skapar en orättvis situation

för barn, som trots ålder är mogna nog att själv föra sin talan eller överklaga ett beslut men som enligt lag inte har rätt att göra det utan en ställföreträdare som håller med barnet om barnet är under 15 år.

2.3. Barnets bästa vs. barnets rätt att få komma till tals

Det andra temat som genomlyste tidigare forskning var komplexiteten mellan att se till barnets bästa kontra barnets rätt att få komma till tals, detta gäller i såväl internationell som i svensk forskning. Ofta handlar det mer om vad vuxna anser är bäst för ett barn i processen än vad barnet själv tycker och får framföra. De vuxna för då bara fram perspektivet på barnets bästa och vilket kan medföra att barnets egen vilja går förlorad.

Internationell forskning visar att länder har kommit olika långt i implementeringen av barnkonventionen som lag. I Norge och England har man i princip realiserat barnkonventionen som lag till fullo men i USA har man överhuvudtaget inte gjort detta. I USA är det upp till varje delstat att se till barns delaktighet i beslut som omfattar dem (Križ & Skivenes, 2017). Tidigare forskning visar dock att man i många länder har kommit långt i att tillämpa barnkonventionen och se till att barn är delaktiga i högre utsträckning idag än tidigare, men det är inte i tillräckligt hög utsträckning eller så tar man trots att barnet uttryckt sin åsikt inte hänsyn till detta i beslutet (James, 2008; Tisdall et al., 2004; Tisdall, 2016). Det finns flera tydliga exempel i tidigare forskning på hur beslutsfattare har bortsett från barnets åsikt vid beslutsförandet. I James (2008) rapport från England beskrivs hur ett barn uttryckt att hens vilja är att inte träffa sin far, men att domstolen bortsett från barnets vilja och hänvisat till att det är barnets bästa att ha fortsatt kontakt med båda sina föräldrar.

Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals är ett komplext förfarande och det måste finnas en balans mellan dessa för att säkerställa att barnets bästa är i fokus men att barnet ändå har fått uttrycka sin åsikt i ett förfarande som avser denne själv, i enlighet med Barnkonventionen (Tisdall et al, 2004). För barn under 15 år kan detta vara svårt eftersom de inte själva får framföra sin talan utan barnets talan måste föras fram via en ställföreträdare, som ofta samtidigt är barnets offentliga biträde. (James, 2008; Leviner, 2016; Tisdall et al., 2004; Tisdall, 2016). I de flesta länder är ställföreträdaren och det offentliga biträdet en och samma person som både ska föra fram barnets talan och samtidigt se till barnets bästa, dock har man i England och Wales ett annat förfarande.

Där har man utvecklat ett tandemsystem där olika personer företräder olika roller vilket innebär att ställföreträdaren, vanligen en socialarbetare, ska se till barnets bästa och det offentliga biträdet, vanligen en jurist, ska se till att barnet får vara delaktig och komma till tals i rättsprocesser som innefattar barnet (James, 2008; Leviner, 2016).

I Sverige får barn, liksom alla individer som är del i en rättsprocess, ett offentligt biträde. Barn yngre än 15 år får även en ställföreträdare som ofta är samma person som det offentliga biträdet (Mattsson, 1998; 2015). Det offentliga biträdets roll är att se till att barnet får vara delaktig under processen medan ställföreträdarens roll är att se till barnets bästa, detta är någon som Leviner (2016) kallar för dubbla roller. Detta kan medföra svårigheter eftersom barnets bästa inte alltid går hand i hand med vad det enskilda barnet har för åsikt eller önskan (Mattsson, 2015). Leviner (2016) diskuterar i sin artikel och ger förslag på att man i Sverige borde titta på tandemsystemet som används i England och Wales, där ställföreträdaren och det offentliga biträdet inte är samma person. Det skulle medföra att ett barns alla rättigheter lättare skulle beaktas under en LVU process utan att något valts bort eller att det läggs större vikt vid någon del (ibid.).

Det är dock inte helt uteslutet att ett yngre barn kan få föra sin egen talan i en svensk domstol. Vid ett överklagande av en dom från förvaltningsrätten till kammarrätten har ett 13 årigt barn överklagat utgången i sin LVU-process utan att ställföreträdare var på hans sida (Mattsson, 2015). Detta fungerar idag som rättspraxis efter ett beslut från Högsta förvaltningsdomstolen som gav barnet rätt i sitt överklagande, trots att hen var under 15 år och således inte hade processrätt, men rätten fann att barnet hade klagorätt och var mogen nog att förstå innebörden av sitt överklagande (ibid.).

2.4. Sammanfattning av tidigare forskning

Det vi har kunnat utläsa vid sökningar av tidigare forskning är att frågor kring barns delaktighet och rätten att få komma till tals i olika rättsprocesser är ett område som är välstuderat både internationellt och i Sverige. Den vanligaste frågan som tidigare forskning vill besvara är på vilket sätt barnet får komma till tals och vara delaktiga i beslut som omfattar dem (Daly & Rap, 2017; James, 2008; Križ & Skivenes, 2017; Leviner, 2016; Mattsson, 1998; 2015; Tisdall, 2016; Tisdall et al., 2004; Ross, 2013; Röbäck, 2011). De vanligaste forskningsmetoderna som använts var att granska praxis av tidigare rättsfall, textanalyser av domslut eller kvalitativa intervjuer med personal hos domstolen,

professionella som arbetar med utredningen innan det ska upp i rätten eller med barnen själva.

Även jämförelsestudier har förekommit vid lagändringar med syfte att jämföra hur lagändringen påverkat utfallet i frågan om barns delaktighet. Det vanligaste förekommande teoretiska perspektivet som beskrivs i tidigare forskning är Harts delaktighetsstege. Den används för att kategorisera uttalanden kring barns delaktighet på olika nivåer för att sedan analysera hur stor delaktighet barnet faktiskt har fått. Övervägande resultat i tidigare forskning påvisar att sedan barnkonventionen kom till har barns delaktighet vid beslut som omfattar dem själva ökat. Dock påvisar resultaten att barn ännu inte är delaktiga fullt ut i rättsbeslut som omfattar dem, både internationellt och i Sverige. I tidigare forskning diskuteras att orsakerna till detta kan bero på barnets ålder och mognad, att ställföreträdaren lägger större vikt vid barnets bästa istället för att låta barnet komma till tals samt vuxnas fördomar om att barn måste skyddas från dessa förfaranden då det kan skada barnet.

Som beskrivits ovan finns en hel del forskning om det vi vill undersöka. Dock har vi inte kunnat finna mycket i tidigare forskning som undersöker barns delaktighet vid ett överklagande i rättsväsendet, varken internationellt eller i Sverige och framförallt inte gällande överklagande vid beslut om LVU. Detta kan ses som en kunskapslucka som vår studie kan fylla då det är viktigt att barn oavsett instans får vara delaktiga vid beslut som omfattar dem själva i enlighet med barnkonventionen och svensk lagstiftning.

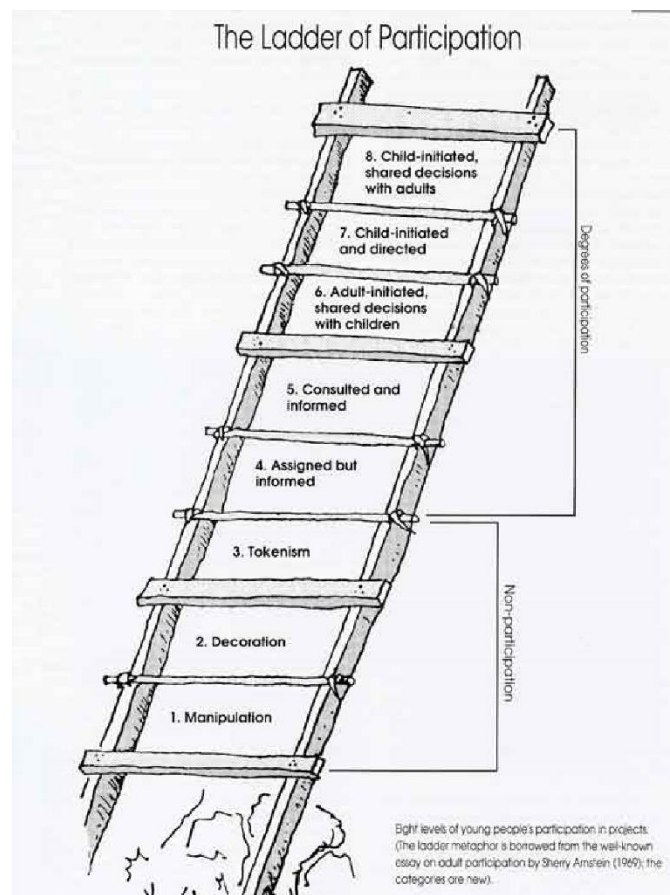
3. Teoretiska utgångspunkter, perspektiv och begrepp

I detta kapitel redogörs studiens teoretiska ramverk som senare används i en kommande analys. Studiens resultat kommer att analyseras med hjälp av *Harts delaktighetsstege* och *barndomssociologins* begrepp *livsfas*, *aktörskap* samt *handlingsutrymme*. Nedan kommer först en presentation av dessa som sedan avslutas med en förklaring till hur vi kommer att använda dem i analysen.

3.1. Harts delaktighetsstege

Harts delaktighetsstege skapades för att uppmärksamma hur barn får vara delaktiga i olika former av beslut som berör dem själva. Det finns åtta olika steg som uppmärksammas där varje steg har olika grader av delaktighet (Hart, 1992). I figur 1 nedan presenteras Robert Harts begrepp i delaktighetsstegen på engelska men vi kommer att använda oss av Näsmans (2004) svenska översättning av begreppen i efterföljande beskrivningar av de åtta olika stegen.

Figur 1. Harts delaktighetsstege

Steg 1 – 3 i Harts delaktighetsstege innefattar *manipulation, dekoration* och *symbol* vilket brukar sammanfattas som den ytliga delen av delaktighet trots att barnet troligen inte alls har varit med och bestämt förfarandet (Näsman, 2004). Sammanfattningsvis innebär dessa steg att vuxna försöker utnyttja barn till att utföra handlingar eller påvisa en ståndpunkt som barnet själv inte får uttrycka sin vilja kring eller där barnet inte förstår vad det innebär (Hart, 1992). I det tredje steget, *symbol*, kan det tolkas som om ett barn har fått vara delaktig men de ges inte möjlighet att själva uttrycka sin vilja. Barnets närvaro i ett sammanhang symboliserar något önskvärt men barnens vilja tas inte på allvar och ges barnet inte utrymme att framföra sin åsikt (ibid.).

Det är först i det fjärde steget, *anvisad men informerad*, som barnets delaktighet börjar utmärka sig. Barnet får relevant information kring ett projekt vilket är en förutsättning för att kunna vara delaktig (Hart, 1992). Det är i detta steg viktigt att barnet förstår intentionen med projektet, vem som bestämt att barnet ska inkluderas, att barnet har en meningsfull roll samt att barnet deltar i projektet frivilligt efter att de blivit informerade om vad projektet innebär (ibid.).

I de sista fyra stegen, *konsulterad och informerad, beslutsfattande initierat av vuxna delat med barn, initierat och styrt av barn* och slutligen *beslutsfattande initierat av barn delat av vuxna* stiger barnets delaktighet gradvis på ett tydligt sätt. Det femte steget, *konsulterad och informerad*, innebär att barnet får ta del av viktig information och att barnets åsikter tillmäts betydelse i beslutsfattandet men beslutet fattas fortfarande av vuxna (Hart, 1992). *Beslutsfattande initierat av vuxna delat med barn* är steget där barnet genuint får vara delaktiga i beslut som omfattar dem, även fast det är vuxna som initierar det. *Initierat och styrt av barn* innebär att barnet ges utrymme att ta egna initiativ och fatta egna beslut. Det sista steget, *beslutsfattande initierat av barn delat av vuxna* innebär att barnet tar initiativ till ett beslut som sedan fattas tillsammans med andra, ofta vuxna. Det är ovanligt att barns delaktighet graderas till det sista steget, något Hart (1992) menar inte beror på bristen på engagerade barn utan snarare på oengagerade vuxna.

3.2. Barndomssociologi, livsfas, aktör och handlingsutrymme

Forskning om barn har bedrivits i många år och inom olika områden så som utveckling och hälsa inom främst ramen för psykologi och pedagogik (Halldén, 2012). Men under de senare åren har fokus skiftat, forskare har börjat ställa frågor om barns plats i samhället vilket har medfört att forskningen har även börjat intressera sociologer. Barndomsforskningen fick då nya inriktningar och enligt den danske sociologen Qvortsup (1985, refererad i Halldén, 2012) har man börjat betrakta barndomen som en egen social grupp istället för en övergång till vuxenlivet. Med de nya inriktningarna betraktas barn som en del i ett socialt samhälle och som intressanta aktörer i skapandet av sociala miljöer (Halldén, 2012). Barndomssociologi kan ses som ett perspektiv där flera olika teorier vävs samman för att kunna betrakta barn ur olika faser och ståndpunkter. Några av de grundläggande begreppen som Näsman (2004) använder sig av inom barndomsperspektivet är *livsfas*, *aktör*, *handlingsutrymme*.

I enlighet med begreppet *livsfas* kan barndomen ses som en social konstruktion som är beroende av den kontext och miljö som det enskilda barnet lever och befinner sig i. Barn finns i alla miljöer och samhällen men vad som gör en barndom är olika beroende på var barnets miljö är (Näsman 2004). Barn som social kategori bestäms utifrån skillnaden mellan barn och vuxna, barn bedöms som inkapabla till att klara sig på egen hand, sakna kunskap, omdöme och erfarenhet (Näsman, 2004). Detta betyder att vuxna behöver kliva in och ta ansvar för barnet samt tala i barnets ställe och begripliggöra vad barnet menar. Näsman (2004) skriver att barndom som social konstruktion är en del av synen på åldersordning i samhället. Barns sociala position bestäms utifrån relationen till vuxnas sociala positioner. Vilka förväntningar som finns på barn är starkt kopplat till relationen till vuxna, vilket gör att barn och barndom som sociala positioner är definierade och givna utifrån skillnaden mellan vuxen-barn (ibid.).

I nyare forskning om barn vill man se barn som *aktörer* som själva är med om att skapa sin världsbild, barnets själv skapar mening och agerar vilket medför att de är med om att konstruera sina liv och påverka sina villkor (Näsman, 2004). Man vill att barnets tolkning och uppfattning om sitt eget liv ska vara en giltig uppfattning. Aktörsperspektivet synliggör barns *handlingsutrymme* och vilka begränsningar som barn har till följd av sin underordning till vuxna och till samhället. Man vill med aktörskapet synliggöra barnets handlingsutrymme, med aktörskapet kommer handlingsutrymmet, men

handlingsutrymmet styrs ofta av ålder. Ju äldre barnet blir desto större handlingsutrymme får barnet. Att fylla 15 år är i lagens mening den första milstolpen, man får köra moped, ha sex och man blir straffmyndig. Alla människor har full rättskapacitet från födsel men begränsad rättslig handlingsförmåga, detta innebär att barn under 15 år inte kan bli straffade men de har rätt att uttala sig och bli hörda i till exempel vårdnadstvister (ibid.).

3.3. Sammanfattning

Ovan har vi beskrivit de teoretiska referensramar vi kommer att använda oss av i analysen av vår empiri. Harts delaktighetsstege och barndomssociologins begrepp livsfas, aktör samt handlingsutrymme samspelar med varandra när det gäller att undersöka ett barns delaktighet och hur de får komma till tals. Det förstnämnda kommer att användas för att analysera i vilken grad barnet fått vara delaktig genom att få komma till tals och begreppen kommer användas för att förstå hur barnet har fått vara delaktig i beslutsförfarandet.

4. Forskningsmetod

I detta kapitel presenteras den metod som ligger till grund för att svara på studiens syfte och forskningsfrågor. Vi kommer gå igenom hur vi har gjort urval, vilka avgränsningar samt vilka inklusions- respektive exklusionskriterier vi har använt oss av vid kategorisering av vår empiri. Därefter kommer vi beskriva hur vi har gått tillväga vid insamlandet av empirin samt vilket tillvägagångssätt vi har använt oss av vid analysen. Avslutningsvis tar vi ställning till studiens trovärdighet samt de etiska ställningstaganden vi har gjort under arbetsprocessen.

4.1. Forskningsdesign och metodval

Vid val av metod för vår studie hämtade vi inspiration från vad man använt sig av i tidigare forskning. De vanligaste metoderna var kvalitativa intervjustudier eller olika former av litteraturstudier där domslut granskats och analyserats. Vi valde den metod där vi kunde granska texter, då den enklast och mest tidseffektivt kunde ge oss det material vi eftersökte. En litteraturstudie kan nyttjas på olika sätt, både genom att granska texter men även genom att granska visuella dokument såsom bilder och fotografier men även ljudinspelningar (Descombe, 2010). Att granska texter är en källa i sig och att använda sig av denna form av design vid forskning gör det tidseffektivt för forskare att utvinna representativ empiri då råmaterialet redan existerar och är tillgängligt (ibid.). Men att empirin finns tillgänglig är ingen garanti att en litteraturstudie är enkel att utföra. Boréus (2015) beskriver att det krävs ett gediget arbete i utformningen av en litteraturstudie och att studiens syfte och forskningsfrågor måste anpassas utefter de resurser man kan lägga ner i form av tid, pengar samt den tidigare samlade kunskapen på området.

För att få fram den empiri som behövdes för att kunna besvara vårt syfte och våra forskningsfrågor har vi delat upp arbetet i två delar. Del 1 besvarade den första forskningsfrågan: *I hur stor andel av överklagandena framkommer det att barnet fått komma till tals på ett tydligt sätt, på ett otydligt sätt eller inte alls?* och del 2 besvarade den andra forskningsfrågan: *På vilket sätt framkommer det i de skriftliga dokumenten att barnet fått komma till tals i samband med överklagandet av LVU ärenden som berör dem själva?*

I del 1 arbetade vi systematiskt fram statistik som vi kategoriserade utefter våra uppsatta urvalskriterier (se avsnitt 4.2). Denna del innebar även ett steg i att ta fram det underlag som sedan blev grunden till del 2. När vi har arbetade vår statistik har vi utgått ifrån ett traditionellt perspektiv med en deduktiv ansats, vilket betyder att vi som forskare har haft en objektivitet vid framtagningen av siffror och kategorisering av råmaterialet, samt att vi har utgått ifrån en viss förutbestämd mening till vilken information vi skulle kunna finna (Backman, 2008).

I del 2 granskade vi kvalitativt åtta slumpmässigt utvalda domslut som vi sedan analyserade med hjälp av Harts delaktighetsstege och barndomssociologins begrepp livsfas, aktörskap och handlingsutrymme. Under del 2 hade vi en induktiv ansats, vilket innebär att forskare söker en mer subjektiv bild av ett fenomen samt först samlar in empiri innan en analys av materialet påbörjas (Backman, 2008). Detta genom att när vi granskade de utvalda domsluten inte hade några förutfattade meningar om det som stod skrivet, samt systematiskt arbetade fram det material som sedan presenterades.

4.2. Urval och begränsningar

För att vårt arbete inte skulle bli alltför omfattande och för att vi skulle kunna prioritera vår tid gjorde vi flertalet urval och begränsningar. De urval och begränsningar vi gjorde var *årtalet 2018, åldersspannet 10–14 år, vart vi ska inhämta empirin samt kriterierna till del 1.*

Vi valde att begränsa vår studie till år 2018 därför att vi ansåg det mest intressant att göra en studie som låg närmst i tid. Vi diskuterade möjligheten att jämföra domslut från olika år men vi valde att fokusera på ett år och rikta in oss på den kvalitativa delen av vår studie eftersom det var vad vi först blev intresserade av.

Som tidigare forskning påvisat ansåg man i till exempel Skottland och i New South Wales, Australien, att en 12 åring var mogen nog att själv framföra sin talan, i England ansågs en 13 åring mogen nog och i Norge gick man ner till 7 års ålder (Križ & Skivenes, 2017; Ross, 2013; Tisdall, 2016). I Sverige är det lagstadgat enligt 36§ 2st LVU att *”den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det”* (Malmgren, 2018). På grund av det valde vi därför barn strax under den lagstadgade åldern, barn som i vår mening kunde vara gamla nog att tala för sig, för att se om och hur barnen fick göra sina röster hörda under ett LVU ärende som rörde dem själva.

Empirin valde vi att hämta från rättsdatabasen Zeteo då det för oss var den enklaste vägen, dessutom helt kostnadsfri då Högskolan i Gävle har access till databasen. Hade vi istället valt att beställa ut domsluten via utvald kammarrätt i stad X hade det tillkommit kostnader samt att vi hade behövt invänta deras handläggningstid. Det visade sig att de siffror vi tidigare fått från domstolsverket och de vi fann på Zeteo inte stämde överens, på Zeteo fanns det färre totalt antal domslut avseende LVU under år 2018 än de siffror vi fått från domstolsverket. Vi valde då att ta kontakt med ansvariga på Zeteo och frågade hur antalet domar kunde skilja sig åt och fick till svar att det troligen berodde på att Zeteo inte publicerar domar där man nekats prövningstillstånd men att dessa normalt räknas med om man bokför statistik. Vi valde ändå att fortsätta använda Zeteo, beslutet grundade sig främst i tidsbrist men även på grund av den ekonomiska aspekten.

Våra inklusions- och exklusionskriterier diskuterade vi oss fram till gemensamt. Eftersom barn under 15 år inte får lov att själv föra sin talan i en rättsprocess valde vi att inkludera det ställföreträdaren sagt under förhandlingen. För att endast få med barnets egen åsikt och inte ställföreträdarens observation har vi varit noga med att det i texten skulle stå att barnet har sagt/uttryckt/önskat/uppgett. Nedan finns en presentation av våra inklusions- respektive exklusionskriterier vilka vi använde vid det första urvalet:

Inklusionskriterier

- Barnet har själv sagt/uttryckt/önskat eller uppgett
- Barnet har, via ställföreträdare, sagt/uttryckt/önskat eller uppgett

Exklusionskriterier

- Det framgår inte alls att barnet själv sagt/uttryckt/önskat eller uppgett
- Otydligt - oklart att avgöra om det faktiskt är barnet som har sagt eller inte
- Motparterna (exempelvis föräldrar eller socialnämnden) säger att ”barnet har sagt” ”barnet har uttryckt”

4.3. Tillvägagångssätt

Till att börja med gjorde vi en tidsplan gällande upplägget av arbetet med studien. Studien delades upp i ansvarsområden så att arbetet snabbt kunde påbörjas på flera håll. Innan vi började skriva gick vi tillsammans igenom vad vi skulle ha med i varje del så att vi sedan

kunde påbörja arbetet, dels tillsammans dels på varsitt håll. Arbetet har till stora delar skrivits på olika håll, detta på grund av långa avstånd mellan oss, men vi hade en god och daglig kontakt via telefon under hela arbetsprocessen. På så vis hade vi båda full insikt för varje del under hela arbetets gång. All text som skrivits arbetades systematiskt igenom flertalet gånger, vi läste varandras delar och diskuterade dessa och därigenom skapade vi en tydlighet och förståelse för vårt arbete.

Nedan följer en detaljerad beskrivning av vårt tillvägagångssätt vid insamlandet av empiri, först till del 1 som besvarade vår första forskningsfrågan: *I hur stor andel av överklagandena framkommer det att barnet fått komma till tals på tydligt sätt, på ett otydligt sätt eller inte alls?* och därefter till del 2 som besvarade den andra forskningsfrågan: *På vilket sätt framkommer det i de skriftliga dokumenten att barnet fått komma till tals i samband med överklagande av LVU ärenden som berör dem själva?* I del 1 hade vi fastställda inklusions- och exklusionskriterier samt i förväg fastställda kategorier medan vi under del 2 arbetade fram de teman som presenterades och analyserades genom granskning av åtta slumpmässigt utvalda domslut.

4.3.1. Tillvägagångssätt, del 1

Då vi tidigt uppmärksammade att vi riskerade att få för lite empiri till vår studie valde vi att lägga till en statistikdel till vår studie efter diskussion med vår handledare. På så vis kunde vi försäkra oss om att ha tillräckligt med material inför analysen. Vårt första steg var att välja ut hur vi skulle få tag på empiri och valet föll på rättsdatabasen Zeteo som vi fick tillgång till via högskolan i Gävle. På Zeteo fann vi att det inte var möjligt att lägga till urvalskriterier utan vi blev tvungna att gå igenom varje dom var för sig för att systematiskt kategorisera dem. Vi tog även kontakt med domstolsverket för att ta reda på om det var möjligt att beställa ut domar med våra kriterier vilket det inte var.

Vi började del 1 med en sökning på Zeteo med sökordet *LVU*, därefter gjorde vi avgränsningar på *kammarrätten* samt året *2018*. Här fick vi fram vårt första steg i statistiken, nämligen det totala antalet LVU ärenden under år 2018. Därefter gjorde vi ytterligare en begränsning i sökningen med ett slumpmässigt val av *kammarrätten i stad X* varpå vi fick fram antalet domar där under 2018. Härifrån valde vi att ladda ner alla domslut för att sedan kategorisera dessa i tre kategorier: *Inkluderad ålder*, *bortfall ålder* samt *bortfall sakfråga*. I kategorin *inkluderad ålder* inkluderade vi alla domslut där barnen var födda mellan år 2004–2008 och beslutet avsåg någon form av LVU –

beredande av vård, placering av unga eller beslut om omedelbart omhändertagande. I kategorin *bortfall ålder* hamnade alla barn födda innan 2004 eller efter 2008 men som handlade om någon form av LVU samt i kategorin *bortfall sakfråga* hamnade de domslut som inte handlade om LVU utan övriga beslut, exempelvis ersättning till offentliga biträde. Så här långt arbetade vi tillsammans för att säkerställa att vi båda gjorde på samma sätt så vårt resultat skulle vara lika.

Efter att vi satt upp våra kriterier samt laddat ner alla domsluten, som vi numrerade från 1 till 491, delade vi upp arbetet med att kategorisera domsluten genom att ta hälften var. När vi båda hade kategoriserat domarna gick vi tillsammans igenom alla en gång till för att säkerställa att vi hade kategoriserat rätt. Efter första kategoriseringens resultat kom nästa steg, att välja ut och kategorisera barnets delaktighet. För att vi båda skulle sortera likadant kom vi tillsammans överens om inklusions- respektive exklusionskriterierna som presenterades under avsnitt 4.2. De kategorier vi kom fram till utefter våra inklusionskriterier blev följande:

- *Kategori 1: Barnet har tydligt fått komma till tals* – Barnet är tydligt delaktigt, barnet har fått sagt/uttryckt/önskat eller uppgett - själv eller genom ställföreträdare.
- *Kategori 2: Otydligt om barnet fått komma till tals* – Otydligt om barnet är delaktigt, oklart om barnet själv sagt eller om det är observation från ställföreträdare
- *Kategori 3: Barnet har inte fått komma till tals* – Barnet är inte delaktigt, uttrycks inte alls att barnet sagt något, varken själv eller via ställföreträdare

Vi valde att inte inkludera domslut där föräldrar eller socialnämnden säger att ”barnet har sagt” i kategorin *Barnet har tydligt fått komma till tals* då dessa är olika motparter och vi ville endast använda oss av barnets åsikter. Eftersom barn under 15 år enligt lag inte själv får föra fram sin talan utan måste ha en ställföreträdare inkluderade vi vad barnet sagt via ställföreträdaren.

Inför det sista steget i del 1, sortering av empiri i fastställda kategorier, valde vi åter att dela upp domsluten och läsa hälften var samt att på egen hand kategorisera dem. När vi båda kategoriserat domsluten gick vi tillsammans igenom alla en gång till för att kontrollera så vi var överens om att alla domslut hade hamnat i rätt kategori. Efter detta

skapade vi en tabell (tabell 1) för att presentera den statistik vi behövde för att besvara den första forskningsfråga.

4.3.2. Tillvägagångssätt, del 2

Efter att vi hade sammanställt statistiken i del 1 påbörjade vi del 2. Empirin till del 2 valdes ut från del 1, ur kategori 1 – *Barnet har tydligt fått komma till tals*. Vi kom överens om att välja ut åtta domslut för vidare granskning, därefter diskuterade vi hur dessa åtta domslut skulle väljas ut. Ett alternativ som diskuterades var att välja ut specifika domslut som vi funnit intressanta under sammanställningen av statistiken men vi valde istället att slumpmässigt välja ut åtta domslut, detta för att inte påverka vårt resultat.

Därefter valde vi att åter dela upp domsluten, fyra var, som granskades med en kvalitativ innehållsanalys för att försöka finna gemensamma teman i domsluten. Efter att ha läst alla domsluten flertalet gånger och endast funnit två teman kom vi fram till att enbart en kvalitativ innehållsanalys inte var genomförbart eftersom det empiriska materialet fortfarande var för tunt. På grund av detta valde vi då att övergå till en teoretisk analys istället. Efter en diskussion sinsemellan bestämde vi oss för att ändå använda de två teman vi funnit med hjälp av den kvalitativa innehållsanalysen men istället analysera enbart med hjälp av Harts delaktighetsstege samt barndomssociologins begrepp livsfas, aktörskap och handlingsutrymme.

Innan vi påbörjade den teoretiska analysen valde vi att dels göra korta presentationer (se tabell 2) och dels sammanfattningar (se bilaga 1) av de åtta granskade domsluten, för att skapa en tydlighet för läsaren vid genomgång av resultatet och analysen. Därefter började vi att granska och analysera åtta utvalda domslut flertalet gånger utefter en teoretisk analys, vilket gav oss representativa citat som presenterats under de tema vi tidigare funnit med den kvalitativa innehållsanalysen. Efter att domsluten analyserats med den teoretiska analysen skapades en sammanhållen text som presenteras i kapitel 5.

4.4. Analysverktyg

Rennstam & Wästerfors (i Ahrne & Svensson, 2015) beskriver tre arbetssätt som används för att analysera empiriskt material; *att sortera*, *att reducera* och *att argumentera*. Det första arbetssättet, *att sortera*, handlar om hur man som forskare sitter på stora mängder empiriskt material som ska sorteras vilket kan kännas problematiskt, något som Kvale &

Brinkmann (2009) kallar "tusensidorsfrågan". Att *reducera* är steget som handlar om att sälla bort och välja ut empiri som ska presenteras i studien. Den problematik som kan uppstå här är att mycket information försvinner då forskaren är tvungen att sälla. Det sista arbetssättet vid analys av textmaterialet, att *argumentera*, handlar om hur forskaren kan göra sin studie hörd bland andra forskare och hur man lyckas motivera dess bidrag till forskningen (Rennstam & Wästerfors, 2015).

Under insamlandet av vår empiri utgick vi från ovanstående tankesätt, både i del 1 och i del 2. Det material vi analyserade i del 2 valde vi slumpmässigt ut, detta för att vi som författare inte skulle påverka utfallet av de domslut som blev granskade. Eftersom vi i del 1 sorterat bort och kategoriserat domsluten visste vi att de domar vi slumpmässigt valde ut skulle handla om barnets rätt att få komma till tals. I detta skede, när vi påbörjade att analysera vårt material, behövde vi skapa oss en uppfattning om i vilken grad barnet hade fått komma till tals och till hjälp hade vi våra teoretiska referensramar.

Det vanligaste dataanalysverktyget vid analys av kvalitativt material är kodning, där det empiriska materialet tematiseras för att sedan analyseras (Kvale & Brinkmann, 2009).

Ett analysverktyg som söker finna olika teman i texter är en innehållsanalys, där forskare granskar och analyserar texter där flertalet teman kan uppmärksammas. En kvalitativ innehållsanalys innebär att forskaren granskar texter på ett djupare perspektiv och försöker finna gemensamma mönster i texterna snarare än att producera fram mätbart material (Bryman, 2011). Som forskare bekantar man sig med texterna genom att läsa och granska dem flertalet gånger för att försöka finna dess underliggande teman. Det finns ingen bestämd form för hur de bakomliggande temana ska presenteras, men vanligtvis brukar forskaren presentera resultatet via kortare citat (ibid.).

Ett annat analysverktyg som är vanligt vid kvalitativa analyser är teoretisk analys. Med en teoretisk ansats på analysen har man som forskare sina teoretiska perspektiv i åtanke när man granskar texterna för att söka finna hur de kan appliceras på texterna som granskas (Kvale & Brinkmann, 2009). Den teoretiska tolkningen som analysverktyg kan ibland hindra forskaren från att se nya aspekter i texter om man inte är försiktig och medveten om detta (ibid.).

Vid granskning av domsluten, efter att vi bestämde att övergå från en kvalitativa innehållsanalys till en teoretisk analys, läste vi återigen igenom texterna flertalet gånger för att se hur vi skulle kunna applicera våra teoretiska referensramar på empirin i del 2. Att övergå till detta arbetssätt i analysen gav oss mycket information kring det vi ville besvara, hur barnet fått komma till tals och vara delaktig i beslut som avser dem själva, eftersom våra teoretiska referensramar handlade om just detta. Genom att arbeta på detta sätt i analysen fick vi en större förståelse kring barns delaktighet och hur det uttrycks i de skriftliga domsluten vid överklagande av LVU.

4.5. Studiens trovärdighet

För att en studie ska anses vara trovärdig måste den vara uppbyggd på undersökningar som gjorts i världen och inte på forskarens egna spekulationer (Svensson & Ahrne, 2015). Ett sätt att uppfylla detta är att titta på om studien har en hög validitet, vilket betyder om studiens metod undersöker det som studien avser att undersöka. Reliabiliteten är också ett begrepp som används när man diskuterar en studies trovärdighet, med reliabilitet menas forskningsresultatets och mätinstrumentets tillförlitlighet (Kvale & Brinkmann, 2009). Man brukar även använda generaliserbarhet vid diskussioner om en studies trovärdighet, vilket betyder hur studiens resultat kan appliceras på en större eller annan population, en annan miljö eller vid en annan tidpunkt och ändå få liknande resultat (Svensson & Ahrne, 2015).

Eftersom det är vi som författare som har sammanställt resultatet i del 1 själva, istället för att låta ett dataprogram göra med de uppgifter vi tagit fram, skulle det kunna ses som en svaghet. Vi ser det dock som en styrka att vi både tillsammans och individuellt har gått igenom allt vårt material som lett fram till vårt resultatet vid flera tillfällen för att säkerställa att inget fel har begåtts. På så vis försäkrade vi oss om att allt material hade kategoriserats på ett korrekt sätt. Vad gäller validiteten så anser vi att vår studie har en god validitet, eftersom vi kontinuerligt och genomgående i studien har återkommit till vårt syfte och har kunnat påvisa att studien mäter vad vi avsett att svara på.

Något vi ser som stärker vår studie är att vi systematiskt har gått igenom hela arbetet, både individuellt och tillsammans vilket har gett oss fortlöpande kontroll över de olika delarna. Vi har kontinuerligt diskuterat den text vi skrivit för att på så vis vara överens om innehållet i vår studie. En del som kan ses som svag i vår studie är att materialet vi

arbetat med inte varit så informationsrikt som vi hade hoppats på. Det hade varit svårt att enbart göra en kvalitativ studie genom textanalys av överklagande domslut då det i många fall skrevs korta meningar och utan detaljer. Genom att först kategorisera alla domsluten från *kammarrätten i stad X* i del 1, som vi sedan presenterat i form av statistik, har vi systematiskt kunnat sälla ut domsluten som varit relevanta till del 2.

4.6. Etiska ställningstaganden

De etiska krav som är viktiga att beakta vid granskningen av offentliga dokument är konfidentialitetskravet, vilket innebär hur man hanterat insamlat material, samt nyttjandekravet, som innebär att det material som samlats in enbart användes till den studie som det var tänkt till och att inget material använts till något annat ändamål (Vetenskapsrådet, 2002). Trots att vårt material utgjorts av offentliga dokument ville vi inte att någon individs dom skulle kunna härledas till specifik person varför vi genomgående i hela studien aldrig har använt någon persons namn, inte uttryckt vilken kammarrätt vi har inhämtat domsluten ifrån samt att vårt insamlade material har sparats i lösenordskyddade mappar som bara vi författare har haft tillgång till.

En annan viktig aspekt att ta hänsyn till vid granskning av text är att inte plagiera det som redan har skrivits eftersom det kan medföra att studiens trovärdighet blir låg och att den inte är tillförlitlig (Vetenskapsrådet, 2017). För att inte plagiera har vi kontinuerligt läst både böcker och artiklar noggrant för att sedan hjälpts åt vid tolkning och formulering så att det inte är taget direkt från en källa. Vid användandet av citat har de kopierats rakt av och är tydligt markerade i enlighet med refererings hanteringssystemt APA.

5. Resultat och analys

I följande kapitel presenteras studiens resultat och analys i tre delavsnitt. Genomgående i presentation av resultatet har vi valt att inte använda några namn utan vi refererar istället till *barnet/hen* samt *modern* och *fadern*.

5.1. Resultat, del 1

Del 1, som ska besvara vår första frågeställning *I hur stor andel av överklagandena framkommer det att barnet fått komma till tals på ett tydligt sätt, på ett otydligt sätt eller inte alls?* presenteras nedan i tabell 1.

Tabell 1

Sammanställning av antal LVU domar från kammarrätt år 2018, data inhämtad från Zeteo.

	Antal	Procent
Kammarrätten i stad X	491	26
Övriga kammarrätter	1413	74
Totalt 2018	1904	100
Inkludering ålder, barn födda 2004–2008 ¹	133	27
Bortfall sakfråga ²	54	11
Bortfall ålder ³	304	62
Kammarrätten i stad X	491	100
Kategori 1 – barnet har tydligt fått komma till tals ⁴	58	43,6
Kategori 2 – otydligt om barnet har fått komma till tals	17	12,8
Kategori 3 – barnet har inte fått komma till tals	58	43,6
Inkludering ålder, barn födda 2004–2008	133	100

I tabell 1 redovisas antalet domslut som handlar om överklagande LVU till kammarrätten under år 2018 från rättsdatabasen Zeteo. Totalt överklagades 1 904 domslut och av dessa tillhörde 491 utvald kammarrätt i stad X, vilket utgjorde 26% av alla överklaganden.

¹ Inkluderad ålder ger kategori 1, 2, 3 som presenteras sist i tabellen.

² Alla domslut som inte handlade om beslut om LVU, exempelvis beslut om ersättning till offentligt biträde.

³ Alla domslut som rör barn födda innan 2004 eller efter 2008.

⁴ Ur denna kategori valdes åtta domslut för vidare granskning i del 2.

I utvald ålderskategori, född mellan år 2004–2008, återfinns totalt 133 domslut varav 58 stycken av dem kategoriserades som att barnet tydligt har fått komma till tals, vilket utgör 43,6%. Andelen domslut där barnet inte fått komma till tals var också 58 stycken vilket även det utgör 43,6% samt andelen där det är otydligt att barnet fått komma till tals var 17 stycken, vilket utgör 12,8%.

5.2. Presentation av granskad empiri

I tabell 2 nedan presenteras en kort redogörelse för de åtta domslut som har granskats i del 2.

Tabell 2

Domslut	Saken	Barnets födelseår	Klagande	Motpart	Avgörande
Dom 22	Beredande av vård	2004	Nämnden	Modern och barnet via ställföreträdare	Avslag
Dom 34	Beredande av vård	2008	Modern	Nämnden och barnet via ställföreträdare	Avslag
Dom 50	Beredande av vård	2005	Vårdnadshavarna	Nämnden och barnet via ställföreträdare	Avslag
Dom 141	Beredande av vård	2001, 2004	Modern och barnet född 2004 via ställföreträdare	Nämnden och barnet född 2001	Avslag
Dom 242	Beredande av vård	2004	Fadern	Modern, nämnden och barnet via ställföreträdare	Avslag
Dom 286	Beredande av vård	2007	Modern	Nämnden, fadern och barnet via ställföreträdaren	Avslag
Dom 299	Upphörande av vård	2005	Modern	Nämnden och barnet via ställföreträdaren	Avslag
Dom 400	Placering av unga	2004	Modern och barnet via ställföreträdaren	Nämnden	Avslag

I tabell 2 framkommer det vilket domslut som avses, vad saken gäller, ålder på barnet, vilka parter som finns samt avgörandet i domen. För en mer informationsrik sammanfattning av de åtta granskade domsluten, se bilaga 1.

5.3. Resultat och analys, del 2

I del 2, som ska besvara vår andra frågeställning *på vilket sätt framkommer det i de skriftliga dokumenten att barnet fått komma till tals i samband med överklagandet av LVU ärenden som berör dem själva?* Presenteras vårt resultat i form av citat med efterföljande analys. De teman vi har kunnat utläsa i de åtta granskade domsluten är *Barnets bästa vs. barnets rätt att få komma till tals* samt *Skäl till beslut – hur tillmäts barnets utsaga betydelse i besluten.*

5.3.1. Barnets bästa vs. barnets rätt att få komma till tals

I 2 av 8 domslut har barnet själv fått komma till tals utan att gå via sin ställföreträdare. I båda dessa domslut har barnet och ställföreträdaren olika inställning till hur kammarrätten bör fatta sitt beslut. I dom 141, där barnet har överklagat beslutet tillsammans med modern och fått avslag, uttrycks följande i domslutet:

”Barnet yrkar att kammarrätten ska avslå ansökan om vård enligt LVU. Det saknas grund för LVU eftersom det inte föreligger omsorgsbrister i vårdnadshavarens föräldraförmåga”

”Ställföreträdaren motsätter sig (...) bifall till vårdnadshavarens överklagande.”

(Dom 141)

I dom 400, där barnet har överklagat beslutet tillsammans med modern och fått avslag, uttrycks följande i domslutet:

”Barnet yrkar att placeringsbeslutet ska upphävas och att hen i stället ska placeras hos sin mamma i hemmet. Hen för fram bl.a. följande (...). En placering utanför hemmet är inte lämpligt eller förenligt med hens bästa.”

”Ställföreträdaren anser (...) att överklagandena ska avslås (...). Det är inte bäst för barnet att placeras i hemmet.”

(Dom 400)

I 6 av 8 domslut har barnet inte själv talat inför domstolen utan deras uttalande kommer via ställföreträdaren. Det ser väldigt olika ut gällande hur ställföreträdaren berättar inför domstolen och hur det skrivs i domsluten vad barnet har sagt. I dom 50, där föräldrarna överklagat beslutet men fått avslag, uttrycks följande i skriftliga domslutet:

” Ställföreträdaren bestrider (...), bifall till överklagandena (...). Hen har träffat barnet inför den muntliga förhandlingen. Hennes kollega har vidare träffat barnet vid tidigare tillfällen. Barnet är fortfarande tydlig med att hen vill vara placerad och vårdas enligt LVU. Hen vill inte bo hos modern förrän modern uppvisat nykterhet under en längre period.”

(Dom 50)

I dom 34, där modern överklagat men fått avslag, uttrycks följande:

”Ställföreträdaren anser att överklagandet ska avslås och för fram bland annat följande. Hen har träffat barnet i jourhemmet. Barnet är mycket gladare än vad hen var vid det omedelbara omhändertagandet och barnet uppger att hen har det bra i jourhemmet. Barnet säger att hen längtar hem och förnekar alla problem.”

(Dom 34)

De skriftliga domsluten visar att det är olika hur ställföreträdaren framför barnets talan samt hur detta beskrivs. I de första citaten, från dom 141 och 400, har barnen fått föra fram sin talan själv men i citaten från dom 50 och 34 kommer barnens uttalanden via ställföreträdaren, något som även är fallet i de resterande fyra domsluten. Hur tydligt det skrivs att och vad barnet har sagt är olika utförligt i domsluten vilket citaten ovan illustrerar, det är heller inte alltid helt självklart vad som är barnets uttalande samt vad som kan tolkas som en observation av annan person. I de domslut där barnen själva har fått tala är barnen inom samma ålderskategori som barnen i de övriga domsluten, dock har ställföreträdaren en annan åsikt än vad barnen har.

5.3.2. Analys: barnets bästa vs. barnets rätt att få komma till tals

Att vissa barn får göra sin röst hörd själva och andra inte, trots att de är inom samma åldersgrupp, kan bero på flera orsaker. En av orsakerna kan analyseras i enlighet med barndomssociologins begrepp *livsfas* då barnet inte ses som tillräckligt moget att kunna hantera situationen i en rättssal samt att detta, enligt vuxna, skulle ses som en olämplig plats att befinna sig på då barnet kan ta skada (Halldén, 2012; Näsman, 2004). Därför kan vuxna anse att barnet måste ha hjälp i att få föra fram sin talan, för det anses inte lämpligt eller förenligt med barnets bästa. Det kan även vara så att de barn som inte fört fram sin egen talan bedöms inneha en social position som är långt ifrån vuxnas, medan de som har fått framföra sina åsikter på egen hand bedömts ligga närmre de vuxna och därför anses behöriga till ett större *handlingsutrymme* (Näsman, 2004).

De två första citaten (dom 141 och 400) skulle man, enligt barndomssociologins begrepp *livsfas*, kunna anta att barnen har bedömts som mer lika vuxna i den sociala kategorin vilket har gett dem möjlighet att själva uttrycka sig i rätten, av vad som framgår i det skriftliga domslutet (Näsman, 2004). I de båda fallen har dock ställföreträdaren inte samma åsikt som barnet, något som indikerar att ställföreträdaren har *barnets bästa* mer i åtanke än att låta vad barnet vill styra. Detta skulle kunna tolkas som att barnen har fått

vara delaktiga och fått vara aktiva *aktörer*, genom att de har fått ange sin syn på situationen även om det är de vuxna som fattar det slutgiltiga beslutet, vilket är i linje med steg 6, *beslutsfattande initierat av vuxna delat med barn*, enligt Harts delaktighetsstege (Hart, 1992).

I de övriga domsluten har barnen fått uttrycka sig via sina ställföreträdare. Dessa domslut liknar varandra men i texterna uttrycks barnets åsikter mer eller mindre tydligt gällande vad barnet faktiskt har sagt eller vad som är ställföreträdarens observationer. Lika för dessa domslut är dock att ställföreträdaren tycker som barnet och barnet har i dessa fall fått sin vilja igenom. Ett exempel är dom 50 där barnet som citatet påvisar till stor del har fått uttrycka sig, bekräftat och tyckt genom sin ställföreträdare. Det som barnet har berättat framgår i det skriftliga domslutet och ställföreträdaren håller även med barnet i hur rätten bör döma i fallet. Barnet är i denna dom en aktiv *aktör* men hen har ett begränsat *handlingsutrymme* vilket kan bero på barnets ålder (Näsman, 2004). *Handlingsutrymmet* ökar med ålder och vid 15 år innehar man processrätt vilket i sig ger större *handlingsutrymme*. Dock har barnets ord, via ställföreträdaren, fått betydelse i hur rätten dömde i ärendet vilket ändå gör att barnets ord har tillmätts en viss betydelse. Detta innebär att barnet fått vara *aktör* till en viss del men inte i den kontext där besluten fattades (ibid.). I dom 50 har barnet fått yttra sig i ärendet som rör barnet själv och därav kan det bedömas att barnet har fått den information som behövs och förstår vad det innebär, vilket är i enlighet med steg 4, *anvisad men informerad*, i Harts delaktighetsstege (Hart, 1992).

I dom 34, har barnet liksom i dom 50 inte själv uttryckt sig utan barnets ord kommer via ställföreträdaren. I det skriftliga domslutet framkommer väldigt knapphändig information om vad barnet har sagt utan det läggs större fokus på vad ställföreträdaren observerat och tolkat. Barnet har, enligt texten, sagt en sak vilket gör att barnet har fått göra sin röst hörd men aldrig riktigt varit en aktiv *aktör* och haft ett eget *handlingsutrymme* (Näsman, 2004). Eftersom det inte går att utläsa tydligt vad barnets åsikt faktiskt är kan detta tolkas som om barnet inte har fått den information som behövs. Barnet är närvarande i ett sammanhang som rör hen men barnet har troligtvis inte får möjlighet att uttrycka sin åsikt ordentligt, vilket är i enlighet med tredje steget, *symbol*, i Harts delaktighetsstege (Hart, 1992).

5.3.3. Skäl till beslut – hur tillmäts barnets utsaga betydelse i beslutet?

I 2 av 8 domslut har barnet tydligt uttryckt sin åsikt om vad hen vill men rätten har gått emot barnets önskan vid beslutsfattandet. Däremot har rätten i 3 av 8 domslut beslutat i enlighet med vad barnet tydligt önskat. I de sista tre domsluten är det otydligt vad barnet faktiskt önskar, där har då rätten gått på vad ställföreträdaren sagt i beslutsfattningen. Vid granskning av hela texten i domsluten går det att utläsa att rätten beaktat barnets åsikter även om barnets uttalande inte skrivs i avsnittet skäl för beslut. Ett exempel är i dom 22, där det går att utläsa att rätten har beslutat i enlighet med barnets önskan trots att barnets uttalande inte uttrycks i skäl för beslut:

”Ställföreträdaren anser (...) att överklagandet ska avslås och anför i huvudsak följande. Barnet börjar nu få ordning i sin tillvaro. Barnet har uppgett att det fungerar bra att bo hemma.”

”Det har inte framkommit annat än att det har fungerat förhållandevis bra i hemmet sedan barnet återvänt dit efter förvaltningsrättens dom. Vid en sammantagen bedömning anser kammarrätten att de uppgifter som nämnden har fört fram inte ger tillräckligt stöd för att modern brister i omsorgen om barnet på ett sådant sätt att det av denna anledning finns en påtaglig risk för att barnets hälsa och utveckling skadas. Eftersom det därmed saknas förutsättningar för vård med stöd av 1 och 2 §§ LVU ska överklagandet avslås.”

(Dom 22)

Ett annat exempel är dom 141, där barnet själv tydligt fått uttrycka sin önskan men rätten har fattat ett beslut som inte går i linje med vad barnet vill. Det framgår följande:

Barnet yrkar att kammarrätten ska avslå ansökan om vård enligt LVU. Det saknas grund för LVU eftersom det inte föreligger omsorgsbrister i vårdnadshavarens föräldraförmåga. (...) Barnet anser inte att det är vårdnadshavarens fel att hon inte har gått i skolan.

Ställföreträdaren motsätter sig, i egenskap av ställföreträdare för barnet, bifall till vårdnadshavarens överklagande. (...) Mamman var inte närvarande på morgonen för barnen. (...) Det är nu visat att det finns en koppling mellan bristerna i hemmet och att barnets utveckling skadas.

Kammarrätten instämmer i förvaltningsrättens bedömning att det på grund av brister i omsorgen finns en påtaglig risk för att barnens hälsa och utveckling skadas. (...) Det finns därmed förutsättningar att bereda barnen vård med stöd av 1 och 2 §§ LVU. Överklagandena ska alltså avslås.

(Dom 141)

I dom 242 är det oklart vad barnet önskar men det framgår tydligt vad ställföreträdaren anser är barnets bästa ändå:

”Ställföreträdaren bestrider bifall till överklagandet och för fram bl.a. följande. Barnet berättar om sitt psykiska mående, hen är inte ledsen men återhållsam (...). Barnet använder för mycket av sitt liv till att bry sig om sina föräldrars mående.”

”Sammantaget anser kammarrätten i likhet med förvaltningsrätten att fadern och modern brister i omsorgen om barnet. På grund av bristerna i omsorgen är barnet i behov av vård utanför hemmet. Fortsättning för vård med stöd av 1 § och 2 § LVU är därmed uppfyllda. Överklagandet ska därför avslås.”

(Dom 242)

Sammanfattningsvis i de åtta granskade domsluten framgår aldrig barnets egna uttalanden tydligt i avsnittet skäl för beslut i domsluten. Granskar man dock hela domslutet så framgår det dock i 3 av 8 att barnet ändå fått som de önskat. I citaten från dom 22 får barnet sin vilja igenom, rätten beslutar i linje med barnens åsikter medan i dom 141 valde rätten istället att fatta beslut i enlighet med vad ställföreträdaren uttryckt, vilket går emot barnets önskan. I dom 242 går det inte att utläsa vad barnet önskar utan här har domstolen tagit fasta på ställföreträdarens bedömning.

5.3.4. Analys: Skäl till beslut - hur tillmäts barnets utsaga betydelse i beslutet?

Enligt barndomssociologins begrepp *aktörskap* och *handlingsutrymme* försöker man finna om barnet själv fått vara en aktiv aktör med eget handlingsutrymme i beslut som omfattar barnet (Näsman, 2004). I flera av fallen, som exempelvis i dom 22, går det att utläsa under skäl till beslut att de har använt barnets åsikt i bedömningen men att det inte skrivits ut i texten att barnet har uttryckt detta. Därför är det svårt att säga att barnet enligt hur det är skrivet i texten har varit en aktiv aktör i fallet. Barnet har gått via sin ställföreträdare och har den vägen fått uttrycka sin mening och beslutet är i linje med vad barnet vill men i skäl för beslutet är barnets åsikt utelämnad. Detta går då att tolka som om barnet blir en symbol för vad de vuxna anser är rätt för barnet, vilket faller in under steg 3, *symbol*, i Harts delaktighetsstege (Hart, 1992).

I dom 141 har barnet i det skriftliga domslutet fått vara delaktig, vilket går i linje med barndomssociologins begrepp *aktörskap* som innebär att barnet får vara med och skapa sitt eget liv (Näsman, 2004). Dock håller ställföreträdaren inte med barnet och i skäl för beslut i domslutet tar rätten inte med barnets åsikter alls vilket kan tolkas som att barnets

handlingsutrymme är begränsat något som kan bero på barnets ålder och mognad. Det framgår tydligt i domslutet att barnet själv, utan sin ställföreträdare, har fått föra fram sin talan men trots detta tar rätten inte upp något av barnets åsikter i skäl för beslut. Detta skulle kunna tolkas till det fjärde steget i Harts delaktighetsstege, *anvisad men informerad*, då det är troligt att barnet fått den information som behövs, fått möjlighet att uttrycka sina åsikter men rätten har ändå valt att inte ta med barnets uttalande i skäl för beslut (Hart, 1992).

Barnet i dom 242 skulle inte kunna anses vara aktör i hur rätten har dömt vid förhandlingen. Det går inte att utläsa vilken önskan barnet har haft och i skäl för beslut finns inte heller någon delaktighet uttryckt i skrift kring vare sig vad barnet uttryckt eller vad ställföreträdaren menar är barnets ord (Näsman, 2004). Då det är otydligt vad barnet faktiskt vill och rätten inte alls tagit upp något som barnet eller ställföreträdaren uttalat i skäl för beslut kan detta tolkas som om barnet enbart är där för att barnet måste, vilket då blir i enlighet med andra steget, *dekoration*, i Harts delaktighetsstege (Hart, 1992).

5.4. Sammanfattning resultat och analys

I del 1 fann vi att barn i mindre än hälften av domsluten, 43,6%, har fått göra sin röst hörd gällande överklagande av LVU ärende som avser dem själva. Vi fann även att barnets utsagor i de skriftliga dokumenten uttrycks olika, antingen som en mening via ställföreträdaren eller så har barnet getts stort utrymme att själv föra fram sin talan, vilket tyder på att rätten *att få komma till tals* har beaktats likvärdigt med *barnets bästa*. I de skriftliga dokumenten under avsnittet skäl till beslut har vi inte funnit att rätten har vägt in barnets uttalande alls men i flertalet går det att utläsa barnets andemening när domstolen fattat beslutet, dock måste man då läsa och granska hela domslutet och inte enbart avsnittet skäl till beslut.

6. Diskussion

Nedan kommer det avslutande kapitlet i vår studie. Vi börjar med en kort sammanfattning där vi presenterar resultatet som har besvarat våra forskningsfrågor, därefter kommer en jämförelse av resultaten med tidigare forskning. Därefter följer en metoddiskussion i vilken vi tar upp de svårigheter vi stött på samt för- och nackdelar med vår metod och avslutningsvis presenteras våra slutsatser av studien.

6.1. Sammanfattning

Syftet med studien har varit att undersöka hur barn i åldrarna 10–14 år har fått komma till tals i överklaganden av beslut om LVU till kammarrätten i stad X under år 2018. För att undersöka detta skapades två forskningsfrågor, där första frågan vill besvara *i hur stor andel av överklagandena framkommer det att barnet fått komma till tals på ett tydligt sätt, på ett otydligt sätt eller inte alls?* Den andra frågan vill besvara *på vilket sätt framkommer det i de skriftliga dokumenten att barnet har fått komma till tals i samband med överklagandet av LVU ärenden som berör dem själva?* För att besvara den första forskningsfrågan har vi systematiskt arbetat fram statistik genom att fastställa urvalskriterier samt kategorier och den andra forskningsfrågan har vi besvarat genom att granska åtta utvalda domslut och analysera dem teoretiskt. Ett av de huvudsakliga resultaten påvisar att mindre än hälften av barnen, 43,6%, i utvald ålderskategori (barn födda mellan år 2004–2008) har fått vara delaktiga genom att få komma till tals. Vidare visar granskning med teoretisk analys av domsluten att 2 av 8 barn själva fått uttrycka sig utan ställföreträdare trots att barnen ännu inte fyllt 15 år, dock har ställföreträdaren en annan åsikt och beslutet går i linje med vad ställföreträdaren anser. I de resterande granskade domsluten har barnen fått uttrycka sig via sin ställföreträdare. I dessa har barnets önskan antingen uttryckts otydligt vilket medfört att beslutet gått i linje med vad ställföreträdaren anser är barnets bästa eller så har barnets åsikt stämt överens med vad ställföreträdaren anser är bäst för barnet och beslutet har fattats i linje med vad barnet och ställföreträdaren anser.

6.2. Likheter och skillnader med tidigare forskning

Efter att ha tagit fram vår studies resultat och jämfört med den tidigare forskning kan vi finna både likheter och skillnader. Övervägande resultat i den tidigare forskningen visar att barn i rättsprocesser idag har större möjlighet att få föra fram sin talan än tidigare men

att det fortfarande är i allt för låg grad (James, 2008; Leviner, 2016; Mattsson, 1998; 2015; Tisdall, 2016). I vår studie har 58 av totalt 133 barn i ålderskategorier barn födda mellan år 2004–2008 tydligt fått uttala sig, detta är relativt många och fler än vad vi författare trodde från början men ändå långt ifrån alla. Här är det dock viktigt att ha i åtanke att det är vi själva som har kategoriserat och fått fram detta resultat, ett resultat som kanske hade blivit annorlunda om vi hade valt ett annat sätt att samla in empirin. Det är även viktigt att komma ihåg de skillnader som finns mellan vår studie och de som beskrivits i kapitlet tidigare forskning, i den tidigare forskningen inkluderas ofta alla under 18 år som barn, det är olika rättsprocesser och granskningarna är gjorda i en första instans i rättsväsendet (Daly & Rap, 2017; Mattsson, 1998, 2015; Röbbäck, 2011). Det kan även vara så att det i de första instanserna, både i Sverige och internationellt, skrivs mer utförligt i domsluten än vad som skrivs i andra instansen som vi granskat och därför kan det ha gått lättare för de som gör någon form av textanalys att göra den fullt ut utan att behöva lägga större fokus på teoretiska perspektiv så som vi har fått göra (James, 2008; Tisdall, 2016; Röbbäck, 2011).

Det går inte att undvika hur internationell forskning diskuterar kring barns ålder och mognad och vad vår studie kommit fram till när det gäller att tillmäta barnets utsagor vikt i beslutsfattandet (Tisdall et al., 2004; Tisdall, 2016). I vår studie har vi avgränsat oss till åldrarna 10–14 år och resultatet visar att av våra utvalda och granskade domslut har det i 2 av 8 fall framkommit att barnet fått föra sin talan utan ställföreträdare men att barnets utsaga inte tillmäts någon vikt i beslutsfattandet. Internationell forskning från Norge, England, USA och Australien diskuterar att barn från 7 år och uppåt åsikter borde tillmätas betydelse vid beslutsfattanden som avser dem själva (Križ & Skivenes, 2017; Ross, 2013). Ålderskategorierna som de diskuterar är inte fastställda enligt lag utan de diskuterar detta som en bedömningsfråga utefter barnets mognad. Hur kommer det sig då att Sverige i rättsmål avseende LVU har en fastställd åldersgräns på 15 år, när det är påvisat att barn är olika och därför ska bedömas utefter sin mognad och inte enbart sin ålder. Dock så verkar det i 2 av 8 domslut vi granskat djupare som att barnet har bedömts tillräckligt mogen att föra sin egen talan men det finns ingenstans information om hur man ska göra dessa bedömningar gällande barnets ålder, något som bör förtydligas så att alla barn har samma rätt att kunna framföra sin talan.

Vi kan även utläsa i våra granskade domslut att det är väldigt olika hur ställföreträdaren bedömer barnets åsikter. Ibland går ställföreträdaren helt emot vad barnet själv uttryckt och det är då vår tolkning att det är i linje med *barnets bästa* snarare än att låta barnets åsikt ges vikt vid förhandlingen. Detta är något som Leviner (2016) diskuterar i sin forskning och ger där förslag på att man i Sverige borde ta efter tandemsystemet som används i England och Wales. Där ska en utsedd person se till att barnet får komma till tals och en annan person ska se till att barnets bästa beaktas. I Sverige idag innehar det offentliga biträdet även rollen som ställföreträdare i fall där ett barn är under 15 år, vilket kan medföra att dessa båda uppgifter krockar då personen måste ta hänsyn till både barnets bästa och barnets rätt att få komma till tals. Detta brukar kallas för att ha dubbla roller, något som kan skapa en komplexitet i hur man ska bedöma frågor kring detta fenomen (Leviner, 2016). Genom vår granskning av domsluten fann vi i två fall att barnet önskade ett utfall i beslutet, men ställföreträdaren höll inte med vilket rätten lade större tyngd på än vad barnet önskade. Här kunde vi då utläsa att rätten mer dömt efter barnets bästa som ställföreträdaren har uttryckt sig kring än barnets egna åsikter. Hur man ska bemöta och agera i fall där barnets åsikt inte är förenligt med barnets bästa, som vuxna ser det, är ett förfarande som är komplext och fortsättningsvis kommer att vara det. För att underlätta rollen som ställföreträdare kanske man därför i Sverige ska ta efter tandemsystemet, just för att se till att det blir en rättvis bedömning och att vad som är barnets bästa kontra vad barnet själv vill och önskar ska tillmätas lika stor vikt i rättsprocessen.

6.3. Metoddiskussion

Genom att göra en litteraturstudie har vi kunnat styra vår studie på ett annat sätt än om vi exempelvis skulle ha gjort en kvalitativ intervjustudie. Eftersom dokumenten som granskats är offentliga och tillgängliga att läsas av vem som helst, har det skapat en möjlighet att själva styra insamlandet av empirin till studien (Denscombe, 2010). Vi har inte behövt anpassa oss till intervjupersoner, göra anteckningar eller transkribera för att på så vis få fram empiri att analysera (ibid.). Detta var något som vi såg som en stor fördel i arbetsprocessen, att vi kunde granska och tolka domsluten likt transkriberade intervjuer då dessa skapats via muntliga förhandlingar i en rättssal. En nackdel med att göra en litteraturstudie är att man inte fångar upp individernas direkta utsagor och man missar hur de uttrycker sig. I texter finns därför risk att vi som läsare skapar egna uppfattningar av det som skrivits, något som när det skrevs kan ha uttryckts på ett helt annat sätt. Denna

metod missar då möjligheten att fånga upp känslan hos individen som texten handlar om. Båda metoderna har sina för- och nackdelar och det går att stöta på problem som behöver lösas med båda.

Från början tänkte vi enbart göra en kvalitativ innehållsanalys då vårt ursprungliga syfte var att undersöka djupare hur barns delaktighet framkom i de skriftliga domsluten. Efter att slumpmässigt läst några domslut upptäckte vi att detta inte var genomförbart då det inte alltid framkom att barnet hade fått vara delaktig. Detta då materialet inte var skrivet som vi hade förutspått, det framgick inte alltid tydligt om eller vad barnet hade sagt. I diskussion med vår handledare och med varandra kom vi fram till att en lösning på problemet var att först ta fram statistik utefter kriterier och kategorier vi själv bestämde. På så vis fick vi fram hur stor andel barn som tydligt fått komma till tals i de skriftliga domsluten samt ett underlag att välja domslut från till att vidare granska barns delaktighet med en kvalitativ innehållsanalys. Vi fick därför omarbete vårt syfte samt lägga till en kvantitativ fråga för att kunna inkludera denna del i vår studie, vilket har medfört att studien har två delar, del 1 som besvarar vår första forskningsfråga *I hur stor andel av överklagandena framkommer det att barnet fått komma till tals på ett tydligt sätt, på ett otydligt sätt eller inte alls?* och del 2 som besvarar den andra forskningsfrågan *På vilket sätt framkommer det i de skriftliga dokumenten att barnet fått komma till tals i samband med överklagandet av LVU ärenden som berör dem själva?* Nästa problem vi stötte på var vid genomläsning av utvald empiri till del 2. Vår tanke var fortfarande att vi skulle använda oss av en kvalitativ innehållsanalys och analysera med hjälp av de teoretiska referensramarna. Men när vi granskade våra domslut, som vi slumpmässigt valt ut från del 1, och läst dem flera gånger kunde vi inte hitta fler än två teman då materialet fortfarande innefattade för lite information kring barnens delaktighet. Därför fick vi återigen tänka om och utgå ifrån det material vi hade granskat och använda oss av de två teman vi funnit med hjälp av den kvalitativa innehållsanalysen och därefter enbart göra en teoretisk analys. Vi valde att använda oss av teorin Harts delaktighetsstege samt perspektivet barndomsociologin med fokus på dess begrepp *livsfas, aktör och handlingsutrymme*. När vi övergick från den kvalitativa innehållsanalysen till att fokusera på teoretisk analys fick vi en annan synvinkel på texterna vi granskade. Harts delaktighetsstege och begreppen *livsfas, aktör* och *handlingsutrymme* har gett oss en större förståelse för hur och på vilket sätt barnen har fått vara delaktiga i beslut om LVU som rör dem själva.

De problem vi stött på, att vi har fått för lite text att granska, är något som kanske skulle ha kunnat undvikas med en kvalitativ intervjustudie. Med en kvalitativ intervjustudie skulle vi även kunnat ta reda på varför barnets utsagor inte tydligt framkommer i skäl för beslut, barnen kanske inte ens har velat delta. Vi anser dock att en kvalitativ intervjustudie som metod skulle vara mer problematisk för oss eftersom det handlar om ett överklagande avseende LVU. Det är ett känsligt ämne och att barnet redan har pratat med socialtjänsten samt fått gå igenom en rättsprocess via förvaltningsrätten. Det skulle bli ytterligare ett moment för barnet att då ställa upp på intervju för en studie, något som inte lämpar sig i en uppsats på grundnivå. Därför skulle ett förslag från oss för vidare forskning vara att göra en kvalitativ intervjustudie för att fånga upp mer djupgående information som vi i vår studie kan ha missat när vi enbart granskat texterna i domslutet. Vid en sådan studie är det ännu viktigare att tänka på etiken och den situation som barnet kan utsättas för i samband med detta. Detta är viktig eftersom barnkonventionen kommer bli svensk lag den 1 januari 2020.

6.4. Slutsats

Utifrån vår studie kan vi utläsa att barnets rätt att få komma till tals är ett komplext förfarande när det ställs emot barnets bästa. Vem som avgör vad som är bäst för barnet kanske inte alltid ser att barnets utsagor är tillräckligt pålitliga men hur detta ska avgöras finns ingen riktig tydlighet kring. Rollen som ställföreträdare innebär därför ett stort ansvar med mycket makt vilket gör att det är viktigt att ställföreträdare i sitt arbete är öppen för vad barnet säger då det i slutändan är de som avgör vad som kommer rätten till kännedom gällande vad barnet har sagt. Inte i något av de domslut vi har granskat kan vi utläsa att rätten bett om att få prata direkt med barnet, vilket de har möjlighet att göra enligt 36§ 2st LVU.

Vår slutsats blir att det är svårt att generalisera det resultat som vi kommit fram till då det krävs mer och djupare forskning i ämnet. Vi kan däremot se att det är en relativt liten andel barn som tydligt fått komma till tals trots att det i enlighet med både barnkonventionen och LVU lagstiftningen finns tydligt angivet att alla barn ska få vara delaktiga och få uttrycka sina åsikter i beslut som rör dem själva. Man kan därför inte säga att varken barnets bästa eller barnets rätt till delaktighet väger tyngre än det andra, det är ett ytterst komplext förfarande och båda förhållningssätten samspelar med varandra

vilket gör att det ena inte finns utan det andra. Båda är lika viktiga vilket kräver att alla som arbetar med barn i dessa frågor tar lika stor hänsyn till båda aspekterna för att säkerställa att ett barns alla rättigheter kommer fram i lika stor omfattning.

7. Referenser

- Backman, J. (2008). *Rapporter och Uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen. (2019). *Barnombudsmannen*. Hämtat från Barnkonventionen: <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>
- Boréus, K. (2015). Texter i vardag och samhälle. i G. Ahrne , & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 157-175). Stockholm: Liber AB.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Daly, A., & Rap, S. (2017). Children´s Participation in Youth Justice and Civil Court Proceedings. i U. Kilkelly, & T. Liefaard (Red.), *International Human Rights of Children* (s. 1-20). Springer Nature, Singapore Pte Ltd.
- Denscombe, M. (2010). *The good research guide; for small-scale social research projects*. Berkshire, England: Open Press University.
- FN:s kommitté för barnets rättigheter. (2013). *Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet* . Stockholm: Barnombudsmannen.
- Halldén, G. (2012). Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. i G. Halldén (Red.), *Den moderna barndomen* (s. 25-40). Stockholm: Gunilla Halldén och Carlsson bokförlag.
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florens, Italy: Unicef International Child Development Center.
- James, A. L. (2008). Children, the uncr, and family law in England and Wales. *Family Court Review*, 46(1), s. 53-64.
- Križ , K., & Skivenes, M. (2017). Child welfare workers' perceptions of children's participation: a comparative study of England, Norway and the USA (Californien). *Child and family social work*, 22(S2), s. 11-22.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Leviner, P. (2016). *Child participation in the Swedish child protection system – child – friendly focus but limited child influence on outcomes*. Stockholm: Stockholm Faculty of Law Research Paper Series.
- Lindblom, P. H., & Nordback, K. (2017). *Svensk lag 2017*. Uppsala: Iustus förlag AB.
- Malmgren, S. (2018). <http://lagen.nu>. Hämtat från <https://lagen.nu/begrepp/Ställföreträdare>
- Mattsson, T. (1998). Barnets mening i LVU-processen. *Socialvetenskaplig tidskrift*, (1), s. 45-57.

- Mattsson, T. (2015). *Barnrättsperspektivet i LVU-sammanhang*. Lund: Lund University Faculty of Law.
- Munier, K. (2012). *Dokumentation av barnets bästa inom socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Näsman, E. (2004). Barn, barndom och barns rätt. i L. Olsen (Red.), *Barns makt* (s. 53-73). Uppsala: Författarna och Iustus förlag AB.
- Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. i G. Ahrne, & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 220-236). Stockholm: Författarna & Liber AB.
- Ross, N. M. (2013). Different Views? Children's Lawyers and Children's Participation in Protective Proceedings in New South Wales, Australia. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 27(3), s. 332-358.
- Röbäck, K. (2011). Bedömningar om barn i umgängestvister - förändrad argumentation om tid, omsorg och delaktighet. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 18(1), s. 5-23.
- Socialstyrelsen. (2015). *Utreda barn och unga - handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. Falun: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (den 22 december 2015). *www.socialstyrelsen.se*. Hämtat från Bedöma barns mognad för delaktighet - Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården: <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20004/2015-12-22.pdf>
- Svensson, P. (2015). Teorins roll i kvalitativ forskning. i G. Ahrne, & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 208-219). Stockholm: Författarna och Liber AB.
- Svensson, P., & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. i G. Ahrne, & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 17-31). Stockholm: Liber AB.
- Sveriges domstolar. (den 16 februari 2017). *Offentligt biträde*. Hämtat från [www.domstol.se: http://www.domstol.se/Myndighetsbeslut/Sa-avgors-mal-i-forvaltningsratten/Offentligt-bitrade/](http://www.domstol.se/Myndighetsbeslut/Sa-avgors-mal-i-forvaltningsratten/Offentligt-bitrade/)
- Sveriges domstolar. (den 16 februari 2017). *Vård av Unga*. Hämtat från [www.domstol.se: http://www.domstol.se/Myndighetsbeslut/Mal-i-forvaltningsdomstol/Tvangsvard/Vard-av-unga/](http://www.domstol.se/Myndighetsbeslut/Mal-i-forvaltningsdomstol/Tvangsvard/Vard-av-unga/)
- Szönyi, K., & Dunkers, S. T. (2018). *Delaktighet – ett arbetssätt i skolan*. Kalmar: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Tisdall, E. M. (2016). Subjects with agency? Children's participation in family law proceedings. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 38(4), s. 362-379.

Tisdall, E. M., Bray, R., Marshall, K., & Cleland, A. (2004). Children's Participation in Family Law Proceedings: A Step Too Far or a Step Too Small? *Journal of Social Welfare and Family Law*, 26(1), s. 17-33.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Zaoujan, S. (2014). *Barns rättsliga ställning i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål*. Lund: Lunds Univeristet, Juridiska fakulteten.

8. Bilaga 1

Dom 34

Domen rör beredande av vård, barnet är född 2008. Klagande är modern och motparter är nämnden och barnet via ställföreträdare. Modern anför följande; det förekommer inget psykiskt våld eller annan bristande omsorg. Hon har inte talat nedvärderande till sitt barn men det har förekommit en del konflikter mellan henne och hennes make som barnet kan ha uppfattat. Det förekommer inte längre konflikter hemma och hon tar emot stöd från socialtjänsten. Anser att umgängen gått bra. Nämnden anser att modern brister i omsorgen, att barnet utsätts för psykiskt våld och att barnet har bevittnat omfattande konflikter mellan modern och styvpappan. Modern kan inte skydda eller sätta barnet först och hon har ställt in umgängen. Ställföreträdaren anför för barnet att barnet har det bra i jourhemmet, barnet uppfattas gladare än tidigare och barnet har uttryckt att barnet längtar hem till modern. Barnet förnekar alla problem men ställföreträdaren misstänker rädsla och beroendeställning gentemot modern och styvfadern.

Domen: Avslag på överklagandet. Framkommer inget nytt som föranleder annan bedömning än i förvaltningsrätten.

Dom 22

Domen rör beredande av vård, barnet är född 2004. Klagande är nämnden och motpart är modern och barnet via ställföreträdare. Nämnden anser att modern brister i omsorgen vilket kan påverka barnets hälsa och utveckling. Barnet har utövat våld mot modern. Modern uppger att våldet som nämnden tar upp ligger långt tillbaka i tiden och det är därför inte aktuellt. Barnet bor hemma och familjen tar emot stöd och hjälp. Ställföreträdaren uppger för barnet att barnet nu tycker det fungerar att bo hemma och att barnet känner sig lugn. Barnets självskadebeteende har upphört och barnet har inte använt droger sedan hemflytt.

Domen: Avslag på överklagandet. Det nämnden lagt fram är inte tillräckligt för omhändertagande.

Dom 50:

Domen rör beredande av vård, barnet är född 2005. Klagande är föräldrarna och motpart är nämnden och barnet via ställföreträdare. Föräldrarna lever inte tillsammans men båda anser att det inte finns grunder för omhändertagande då de inte brister i omsorgen och

det förekommer ingen psykisk eller fysisk misshandel. Moderna har tidigare haft problem med alkohol men inte längre, fadern menar att händelserna som nämnden lagt fram har inträffat för länge sedan och inte aktuella längre. Nämnden anser att det fortfarande föreligger oro för barnets hälsa och utveckling då modern har ett långvarigt och pågående alkoholmissbruk. Barnet har varit aktuell hos nämnden under flera år. Föräldrarna saknar insikt i hur deras beteende påverkar barnet. Ställföreträdaren uppger att barnet inte vill bo med modern och helst inte med fadern heller. Barnet har berättat att det förekommit visst våld och kränkningar som gör att barnet känt oro.

Domen: Avslag på överklagandet. Rätten anser att förvaltningsrättens dom ska kvarstå då det fortfarande finns skäl till oro för barnets hälsa och fortsatta utveckling.

Dom 141

Domen rör beredande av vård, barnen är födda 2001 och 2004. Klagade är modern och barnet född 2004 via ställföreträdare, motpart är nämnden och barnet född 2001. Modern anför att hon har brösttit i omsorgen men inte så allvarligt att det inte går att lösa i hemmet. Hon tror det kommer gå bra om barnen flyttar hem, kommer tvinga dem till skolan och vara strängare mot dem. Hon har tagit avstånd från den 23 åriga mannen och har ingen mer kontakt med honom. Barnet född 2004 anför att det inte finns några omsorgsbrister hos modern. Hon förstår oron kring henne men den beror på att hon inte gått i skolan då hon inte trivdes där, vill byta skola. Ska sluta umgås med den 23 årige mannen. Nämnden anser att modern brister i omsorgen, barnen har inte haft fungerade skolgång eller tillgång till tandvård och sjukvård. Båda barnen ligger långt efter i skolan. Framkommit i jourhemmet att barnet född 2004 har haft en sexuell relation till den 23 årige mannen vilket ökar riskerna för att barnets utveckling tar skada. Barnet född 2001 anser inte att modern har brösttit i omsorgen, hon trivdes inte i skolan då hon blev retad. Nu har hon börjat ny skola och trivs, vill inte flytta hem och börja om på nytt en gång till. Vill ha umgänge med modern och syskonet. Barnet född 2004s ställföreträdare motsätter sig vad barnet anser. Finns praktiska svårigheter hos modern. Det fungerar nu bra för barnet i jourhemmet, barnet trivs i skolan och utvecklas. 23 årige mannen finns hela tiden runt barnet vilket inte är bra, han har försökt hjälpa barnet att avvika från jourhemmet vilket medför risk för barnets hälsa och utveckling.

Domen: Avslag på överklagandet. Kammarrättens bedömning är att brister i omsorgen och att modern låtit barnen umgås och bo med den 23 årige mannen innebär en risk för barnens hälsa och utveckling

Dom 242:

Domen rör beredande av vård, barnet är född 2004. Klagande är fadern och motpart är modern, nämnden och barnet via ställföreträdare. Fadern anser inte att omständigheterna är av sådan karaktär att behov av omhändertagande finns. Han brister inte i omsorgen, han har tagit emot det stöd som erbjudits och är villig att ta emot mer hjälp för barnets skull. Anser inte att barnet har ett spelmissbruk eller problem med att sköta sin hygien, det finns fungerande rutiner hemma hos honom. Umgänget har fungerat bra. Modern medger bifall till överklagandet. Anser nu efter lite tvekan att det inte finns några brister i omsorgen. Hon tycker de insatser hon fått är bra och vill gärna samarbeta med socialnämnden. Hon bor inte med fadern och barnet men hälsar på ibland. Nämnden anger att föräldrarna trots familjebehandling inte har förmått tillgodose barnets behov. Nämnden anser att barnet har ett spelmissbruk genom att barnet har haft ett ökat spelande som påverkat skolresultaten, barnet har spelat all vaken tid och haft högre skolfrånvaro. Föräldrarna har under en längre tid brustit i omsorgen om barnet. Modern har tagit emot visst stöd men hon är svår att nå. Fadern har erbjudits stöd som han tackat nej till. Ställföreträdaren anger åt barnet att barnet trivs ganska bra i familjehemmet men att de inte förstår barnet. Barnet har behov av att få vara själv ibland. Barnet förstår inte varför han har fått begränsningar i användandet av sin telefon. Barnet trivs i skolan nu och kommer klara sig i alla ämnen. Barnet är glad över att ha fått kompisar och barnet förstår att det inte är bra att spela så mycket som tidigare. Barnet bryr sig väldigt mycket om sina föräldrars mående.

Domen: Avslag på överklagandet. Fadern saknar insikt i barnets mående och problem. Han saknar även förståelse eller kapacitet att ge barnet rutiner och gränssättning på ett fungerande sätt. Modern är frånvarande och kan inte sätta barnets behov före sina egna. Kammarrätten kan därför inte göra en annan bedömning än förvaltningsrätten.

Dom 286

Domen rör beredande av vård, barnet är född 2007. Klagande är modern och motpart är nämnden, fadern och barnet via ställföreträdare. Modern anför att det inte finns sådana omsorgsbrister att det föreligger grund för omhändertagande. Hennes utmattningssyndrom har inte gjort att hon brustit i omsorgen och barnet. Hon har på egen hand sökt och tagit hjälp för sitt mående och hon har även börjat arbeta igen. De observationer som gjorts på hennes föräldraförmåga är bristfälliga, hon tycker att observatören hade förutfattade meningar om henne. Svårt att ha naturlig relation med

barnet när man övervakas. Moderna anser att barnet utsätts för påtryckningar från sin pappa. Modern vill inte ha umgänge med övervakning för det tror hon kan skada barnet. Nämnden anför att modern har tackat nej till umgänget hon erbjudits med umgängesstöd, barnet vill inte träffa modern själv. Modern saknar fortfarande insikt i hur barnet har påverkats av hennes ohälsa. Fadern anser att överklagandet ska avslås då han anser att situationen är densamma som vid förhandlingarna i förvaltningsrätten. Det är positivt att modern arbetar igen. Han önskar att umgänge mellan modern och barnet kan komma igång. Ställföreträdaren anför åt barnet att barnet är klokt och förståndigt för sin ålder. Barnet tycker mycket om sin mamma och är orolig för henne. Barnet kan tänka sig att besöka modern dagtid men bara om det går att låsa in sig på rummet och ringa pappa om det blir för jobbigt. Barnet anser att det inte går att prata med modern utan att hon talar illa om fadern. Barnet förstår inte varför modern inte vill träffa honom.

Domen: Avslag på överklagandet. Modern brister i omsorgen om barnet vilket medför risker för barnets hälsa och utveckling. Kammarrätten gör samma bedömning som förvaltningsrätten varför överklagandet avslås.

Dom 299

Domen rör upphörande av vård, barnet är född 2005. Klagande är modern och motpart är socialnämnden och barnet via ställföreträdare. Modern framför att det inte längre finns brister i omsorgen. Hon har påvisat stabila och långvariga förändringar, hon har genomgått långvarig terapi och har nu en stabil tillvaro och inkomst. Modern anser att det inte finns några riskfaktorer längre och menar att det finns bra stöd runt henne. Umgängena fungerar bra, om barnet flyttar hem ska barnet ha kvar kontakt med jourhemmet och nya kompisar. Nämnden anser att förändringarna inte är tillräckliga. Umgängena i hemmet fungerar inte då modern bjuder in andra personer att närvara trots att hon inte ska detta utan det ska endast ske på barnets initiativ. Ställföreträdaren anför för barnet att barnet trivs i jourhemmet och att barnet vill bo kvar där. Barnet har fungerande skolgång och fått nya kompisar. Barnet tror inte det skulle fungera att bo med modern.

Domen; Avslag på överklagandet. Modern har visat på förändring och hon har genomgått terapi, hon har en bra plan för hemtagning och har ordnat sin ekonomi. Dock saknar hon fortfarande djupare förståelse till de bakomliggande problemen till vården samt att hon saknar insikt i sina egna svårigheter. Umgängena har inte fungerat tillfredställande för barnet.

Dom 400

Domen rör placering av unga, barnet är född 2004. Klagande är modern och barnet via ställföreträdare, motpart är nämnden. Modern yrkar på att barnet ska placeras hos henne istället för på HVB. Det finns goda förutsättningar för att tillgodose barnets vårdbehov i hemmet. Barnet vill placeras hemma hos modern, barnet hävdar att placering någon annanstans inte är lämpligt eller förenligt med hennes bästa. Hen fyller snart 15 år och anser att hens vilja borde respekteras. Barnets ställföreträdare anser att grunderna för vården fortfarande föreligger. Det är inte barnets bästa att placeras hos modern.

Nämnden anför att placering hos modern inte är barnets bästa och det är inte heller möjligt då modern fortfarande brister i omsorgen av barnet.

Domen: Avslag i överklagandet. Det framkommer inget som föranleder kammarrätten att göra en annan bedömning än den som tidigare gjorts av förvaltningsrätten.